

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 745.

CHICAGO, ILL., 22. decembra (December 22nd), 1921.

LETO—VOL. XVI.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2864.

“Mir ljudem na zemlji . . .”

Božič je krščanski praznik miru, spomin na rojstvo odrešenika. Tudi nekrščanske religije imajo podobne praznike, svoje odrešenike, želje po miru. Boj utruduje. Razvoj gre skozi nepretrgan boj, boj na vseh koncih in krajih. Od tod želje človeštva po miru, vsled tega njegove molitve k Bogu, naj ga varuje pred trozvežo kugo, lakoto, vojno.

En dan v letu je krščanstvo posvetilo prazniku miru; vzelo ga je drugim, starejšim religijam in ga nekako spremenilo po svojem vkusu. Druge dneve v letu blagoslavljajo orožje in slavi militarizem ter ga povišuje med največje čednosti. Maršal Foch in general Diaz, oba katoličana, je katoliška hierarhija v Ameriki sprejela kakor so se sprejemali vladarji do leta 1914. Sedanji sprejemi vladarjev so le odsevi stare slave in pompa. Bila sta privedena v katedralo, kjer so svečniki darovali nekarvarve daritve — v počast ljudem, ki so poveljevali morijam, — splošni krvavi daritvi bogu mamonu. Daleč se je oddaljilo današnje krščanstvo od naukov svojeg Učitelja.

Borba utruja. Življenje milijonov je boj. V tolažbo jim obljubujejo mir, ki pride, ako ne preje, po smrti. Sin božji se je v človečil, da trpi in s tem reši človeštvo. Ni ga rešil. Boj se nadaljuje. Miru ni. Ampak mir pride — po smrti pride uživanje in — počitek. In tako je vera utešila ljudem hrepenenje po miru, sreči in uživanju. Po smrti boš imel mir, in vse želje, ki si jih gojil v življenju, ti bodo izpolnjene — po smrti. Pripravljaj se na večno zveličanje.

Milijone ljudi je padlo v zadnji vojni, ki so jo pričeli krščanski narodi. Ne, narodi jo niso pričeli, niti povzročili. Družabni sistem sedanjih časov jo je povzročil. Krščanski narodi pa so se tepli med seboj na povelje svojih krščanskih gospodarjev. Ko je bilo morije konec, so poslali vojske domov, deloma vsaj — gospodje gospodarji pa so se zbrali na konferenci, kjer so si razdelili vojni plen. Tako so delali divjaški rodovi, pozneje pagani in sedaj kristjani. Le forme so se preminjale. Morija in rop sta ostala. Z vsako razdelitvijo plena se vsejejo semena, iz katerih vzkale nove vojne. V Parizu se niso prav nič oddaljili od tega, danes krščanskega pravila; preje je bilo pagansko in še prej divjaško. V imenih je razlika, v stvari sami je ni.

V Washingtonu zboruje diplomacija petih velesil, med katerimi pridejo le tri resnično v poštev, in ustvarja odnošaje za trajen mir. Diplomacija ne trdi tega; ampak krščanski besedniki zagotavljajo, da je doba trajnega miru sedaj tukaj. Ljudje, ki bodo morali iti čez par let zopet na bojišča, to lahko verjamejo, kakor verjamejo svetopisemskim pravljičam o miru, izveličanju, odrešenju in podobnih rečeh. Ljudje, ki znajo misliti, vedo, da je washingtonska konferenca

le nadaljevanje pariške, da se tudi na tej delajo sporazumi za izkoriščanje šibkih, za delitev plenov. Da zakrijejo svojo igro pred ljudstvom, so sklenili zavreči nekaj starih bojnih ladij in deset let ne bodo gradili novih bojnih ladij. Medtem časom pa bodo izpopolnjevali aeroplane in zračne ladje, izboljšavali strupene pline, topove in druga morilna orožja. Washingtonska konferenca skuša za nekaj let vojno odložiti; odpraviti jo, ni njen namen, ker niti od daleč ne misli odpraviti vzrokov za vojne. Duhovniki pa bodo peli, “mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje.” Dišalo bo po kadiu, videl se bo blek plaščev, razsvetljeni oltarji, jaslice, vse skupaj bo dišalo po prošlosti. Religija pomika duh človeka nazaj. Zmerom nazaj; po smrti ti obljubuje polet navzgor, ali pa padec navzdol. Ljudje verjamejo in jim slede, zato imamo še vedno vojne, rope, vsled tega se tako počasi razvijamo iz barbarjev v prave ljudi. Krščanstvo prošlosti je pomenilo na polju religij korak naprej v razvoju. Kapitalizem je bil drugi veliki korak. Toda ne eden ne drugi ni prinesel miru, ker ga ni mogel. Zelo počasi se razvija človek, ki je še vedno žival, v pravega človeka. Znanost pravi, da gre človek skozi forme raznih živali, predno se rodi kot človek. Znanost je to dokazala. Religija trdi, da je prišel prvi človek na svet že kot popolno bitje, enako Bogu. Ne ravno dolgo dobo nazaj so tej trditvi verjeli še vsi ljudje; izjem je bilo malo. Znanost je popolnoma ovrгла to trditev religije. Človek, ki je bil še včeraj popolen barbar, ni mogel priti na svet kot popolno človeško bitje, kakršnega nam kažejo na cerkvenih slikah pri poučevanju krščanskega nauka. Mnogo stotisoč let je že star človeški rod in po svoji poti razvoja skozi tisočletja in tisočletja se je izpopolnjeval in se bo še izpopolnjeval, predno postane človek, ki bo reševal spore z razumom in ne več z orožjem, ki ne bo več rušil in uničeval sadove dela sovražnikom, ker ne bo več sovražnikov, ampak vsi bodo ljudje. Vzajemno delo bo prineslo blagostanje vsemu človeštvu. Vojne, kakršne poznamo danes, bodo neznane bodočemu rodu, ki jih bo poznal le iz zgodovine. Kedaj nastopi ta doba? Na naenkrat. Počasi prihaja, kakor smo počasi prišli do današnje civilizacije, ki pomeni veličanske armade, moderne bojne ladje, strupene pline, topove, ki streljajo na daljavo od 30 do 50 milj, podmornice, aeroplane, brezžični brzojav in druge tehnične naprave, ki se vse izrabljajo za vojno. Kljub temu smo napredovali, zelo napredovali. Kakor gre dete pred rojstvom skozi forme raznih živali, tako gre človeštvo skozi razne periode, vsaka izpopolnjujoča drugo, naprej v še večje izpopolnjevanje.

Danes imamo kapitalistično dobo. In kapitalizem ni v vseh deželah enak. Ako bi bil v Jugoslaviji vsaj na ploovico toliko razvit kot je v Zedinjenih državah,

bi v deželi, ki je bogata po svoji zakladih in rodovitnosti zemlje, ljudje ne živeli v tako mizernih razmerah kakor žive. Kapitalizem v Jugoslaviji je še primitiven, ki pomeni komaj prvi korak iz fevdalizma v moderni kapitalizem. Gospoda, ki je na vladi, je birokratična in brez znanja o modernih gospodarskih zakonih sedanje družbe. Kakršna vlada na eni strani, taka je večina ljudstva na drugi strani. Izkoriščanje izmozganega, ignorantnega ljudstva v nazadnjaških deželah, v katerih vlada starokopitna birokracija, črpa še tisto malo sile, ki bi ga v drugačnih razmerah gnala naprej; raditega je napredek v takih deželah počasen in vsled svoje balkanske starokopitnosti ima Jugoslavija izmed novih in starih držav najmanj ugleda. To je primera, vsem razumljiva, da se spozna razliko.

Veliki dnevniki nabirajo prispevke, da se omogoči praznovanje Božiča tudi družinam, ki so zagazile v največjo revščino. Sistem, ki jih je pognal v bedo, rodi izmed sebe "dobrotnike", ki se spomnijo na reveže o božiču. Igrače prinašajo revnim otrokom, semintja nekaj živil, malo cap in obuval. Revne mamice plakajo, ker se dobe še zmerom dobri ljudje, o kakršnih čitamo v pravljicah. In vprav na Božič, večer ali dva prej, se najraje pojavljajo. "Bog ne pozabi svojih v sili!" Te mamice še ne znajo misliti. Morda bo znala njihova deca, vsaj majhen odstotek od nje. Bede je silno veliko, bogastva preveč. Ljudje, ki so najrevnej

silno veliko, bogastva preveč. Ljudje, ki so najrevnejši, ki stradajo nabolj, so najprej pripravljani poljubljati roke svojim izkoriščevalcem, kadar prihajajo prednje v podobi dobrodelnih angelnov.

Milijone ljudi je po svetu brez dela, med temi okoli 5 do 6 milijonov v tej deželi. Izročeni so pomankanju, toda le 'malo jih je med njimi, ki razmišljajo o vzrokih, ki so dovedli to situacijo. Plače se trgajo v vseh obratih. Delavstvo se skuša upirati, toda brez znatnega uspeha. Sadovi dolgoletne borbe za izboljšanje plač so uničeni v teku dobrega pol leta. Nekaj tudi o tem Božiču ni prav, namestniki Krista pa bodo trdili, da je vse v redu, in če kdo posebno trpi, je to le božja preizkušnja. Kdor jo prestane brez godrnjanja, si zasigura zelo dober prostor v nebesih. Imenitna tolažba za revne, izvrstno opojno sredstvo za uboge na duhu. Nebeško kraljestvo je samo za uboge na duhu. Ljudje, ki mislijo, vedo, da nebeškega kraljestva ni. Za zemljane je samo eno kraljestvo, in to je zemlja, na kateri prebivajo. Na tej imajo pekel, in na njej si lahko zgrade nebesa. Kadar bodo znali, kadar bo dovolj mislečih ljudi, bo izginil pekel in žnjim vojne, lakote, izkoriščanja in druge socialne nadloge. Mir bo zavladal, ne samostanski mir, ampak mir, ki bo omogočil človeštvu voditi nekarvav boj vedno naprej v napredek. Kadar pride naš božič, preneha boj bratov za uničenje bratov.

Radikalizem dela in radikalizem fraze.

NASPROTNIKI SOCIALIZMA.

Socializem je znanost. Ta resnica je bila že desetokrat povedana, vendar pa ne gre nekaterim ljudem še nikakor v glavo.

Kapitalistom se ni čuditi. Prvič ima velik del te gospode o znanosti sploh silno blede pojme. Za njihove interese so sicer vsakovrstne panoge znanosti potrebne; ali kdor ima dosti denarja, si lahko nájame ljudi, da študirajo zanj, pa ni treba, da bi si sam belil glavo z učenostjo. Oni ne bodo priznali znanstvenega značaja socializma, ker vedo o njem prav toliko kolikor o astronomiji, geologiji ali pa o primerjevalni anatomiji.

Lastni interesi direktirajo kapitalistom, da porekajo znanstveni pomen socializma, ker bi s tem počastili njihovim namenom nasproten nauk in hote ali nehote priznali da je socializem nekaj večjega kakor navadna kupčevalska politika.

Med učenjaki po poklicu jih večina maje z glavo, če slišijo, da je tudi socializem nekaj znanstvenega. Večinoma namreč ne poznajo socializma več kakor še kakšne druge politične struje. In njim je to najmanje zameriti, kajti oni imajo dela, pa jim ne ostaje toliko časa, da bi mogli še socializem temeljito študirati. Znanost se čimdalje bolj specializira, vsaka panoga se razširja, ker se znanje od dne do dne množi, in kdor ji je posvetil svoje življenje, ima z njo vedno dosti opravka.

To je zelo obžalovanja vredno, ker bi socialističnemu gibanju ravno ljudje z izurjenimi možgani in s poznavanjem znanstvenih metod prav prišli. Oni ne bi mogli nadomestiti nobenega boja, nobene organizacije; delavstvu ne bi bila odvzeta njegova lastna naloga. Ali marsikateri nerodni korak bi mu bil prihra-

njen, marsikatero spoznanje bi si proletarijat lahko pridobil brez pretežkih izkušenj.

Toda kar je, je, česar ni, tega ni. Prepričani smo, da bo kapitalistično gospodarstvo tudi učenjake in sploh izobražence v vedno večjem številu privajalo v socialistične vrste, ker jih bodo dejstva vedno bolj prepričevala, da je v sedanji družbi tudi znanost večji del le dekla kapitalizma in odvisna od njegove molosti.

Za sedaj je veliko število učenjakov še indiferentno napram socializmu; nekateri so mu naravnost sovražni. Le manjši del se mu je z zanimanjem približal in si je, ko ga je temeljito spoznal, tudi odprl njegova vrata. Neizogibni razvoj poskrbi, da bo tega spoznanja vedno več. Posiliti se ne da v tem oziru nič.

Pravi učenjak služi znanosti zaradi znanosti. To pa je v kapitalistični družbi zelo težko, včasih tudi popolnoma nemogoče. Učenjaki to čutijo; kadar bodo spoznali, kaj ovira njih delo, postane socializem tudi njihova znanost.

In socializem ima tudi to filozofijo, da zna počakati na tisto, kar se mora zgoditi.

INDIFERENTIZEM DELAVCEV.

Važnejše od nazorov drugih krogov je za socialiste mišljenje delavstva. Kajti ena temeljnih resnic je ta, da ne more osvoboditve delavstva izvršiti nihče drugi kakor delavstvo samo. Ali na prvi pogled mora biti vsakemu razumnemu človeku jasno, da je osvoboditev najštevilnejšega razreda človeške družbe, osvoboditev desetih milijonov, osvoboditev ogromne večine človeštva velikansko delo, ki se torej ne da izvršiti z malenkostnimi sredstvi ne z malenkostnim znanjem, ne z malenkostnim načrtom ali pa celo brez načrta.

Na žalost je tudi med delavstvom še veliko zmot.

Tudi med delavci je večina še indiferentna. Bila bi največja neumnost, ako bi to tajili, kajti to bi bila pogubonosna politika ptiča noja. Precenjevanje svoje moči se vedno maščuje. Socialistična stranka gre za temi, da organizira vse delavce po svetu, da jih nauči samostojnega mišljenja in da jih prepoji s socialističnim duhom.

Ali sami sebe ne smemo varati, in zato si ne moremo domišljati, da smo že na cilju.

Na milijone je še delavcev, ki nimajo o svojem položaju, o vzrokih svoje bede, o družabnem stroju in o družabnih razmerah nobenega jasnega pojma. Sami o sebi ne vedo nič drugega, kakor da morajo delati, če hočejo živeti, in tistega, ki jim da dela, smatrajo za svojega dobrotnika. Kajti od njegove volje je odvisno, če jih najame ali pa spodi. In če jih ne spodi, mu morajo biti hvaležni.

Ker je v njegovi moči, da jim pokaže vrata kardarkoli hoče, morajo paziti, da se mu ne zamerijo. Kajti on jih lahko obsodi na lakoto. "Opravljaj svojo delo, pa molči," je zanje vrhovni zakon.

Težko je poučiti take ljudi o resničnih razmerah, ker jim je pouk sumljiv. Če pa še slutijo vmes kaj socializma, se ga naravnost ustrašijo; ne da bi sami verjeli v kakšne posebne strahote socializma — ampak boje se ga, ker bi se z njim zamerili svojim predpostavljenim in gospodarjem.

Oni vidijo današnji dan. Kaj bo jutri ali pojutrnjem, to je predaletč njihovim mislim. Danes imajo svoj trdi kruh, bogdaj da bi ga še jutri imeli; zato ostanejo pridni, da ga ne bi izgubili.

Kljub temu pride lahko dan, ko vsa pridnost in vdanost nič ne pomaga. Kapitalistu ne obljubuje produkcija navadnega visokega profita, pa jo enostavno ustavi in njegove "dobrote" napram delavcem je hipoma konec.

Namesto nauka z besedami prihaja tedaj šiba brezposelnosti. Tupatam odpre kateremu s svojo bedo oči; ali takih uspehov je malo. Kdor se noče zanimati za svoj položaj, dokler ma materialne razmere vsaj deloma dovoljujejo misliti, je nesposoben zato, kadar plane nanj skrb z vso svojo silo.

KAPITALISTIČNE SILE.

Kapitalizem se je nastanil in uredil svoje gospodarstvo tako, da je vsa oblast v sedanjih družbi njegova. Kamor se človek obrne, povsod ga sreča.

Industrija oznanja kapitalistično moč. Tovarne, jame, polja, gozdovi, reke, železnice, arzenali, vse je v njegovih rokah. Vse delo mu je podložno. Spravil je v delo suženjski značaj. Delo nima drugega namena, kakor da množi njegov profit in s tem njegovo oblast.

Ali kljub nezmislivosti sistema vendar kapitalizem ni tako neumen, da ne bi razumel neznosnosti svojega jarma. Njegova oblast je velika, pa vendar bi se lahko porušila, če je ne bi zastražil, podprl in zavaroval.

Storil je tudi to. Vsemu svetu je dal svoj pečat, povsod je razpostavil stebre, na katere se opira, povsod straže, ki ga varujejo. Nikdar svet še ni videl tako ogromnega socialno obrambnega sistema, kakor si ga je napravil kapitalizem.

Države so velikanske kapitalistične organizacije. Vlade so organi, nastavljeni, da varujejo in pospešujejo kapitalistične interese. Da se to doseže, je vsa politika prepojena s kapitalističnimi vplivi. Nešteti milijoni, odtrgani od delavskih plač, se rabijo, da se z

njimi politično zaslepljujejo in poneumnjujejo delavske mase. Če ne bi kapitalisti razumeli, kakšna sila tiči v politiki, bi si rajši prihranili tudi te milijone.

V cerkve poglejte. Večinoma stoje v kapitalistični službi, uče delavce ponižnosti in skromnosti, in naglašajo neizpremenljivost družabnega reda, ustanovljenega po nebeški volji. Med sabo konkurirajo, kapitalizmu so vse enako vdane.

V šolah se opaža vpliv kapitalizma. Kdor ima državo v rokah, ima tudi njene institucije. Naravno je, da se bo polastil tiste, iz katere pridejo enkrat nove generacije v življenje.

Ves oboroženi aparat je podložen kapitalizmu; služi mu vojaštvo, milice, policije itd. Oboroženi sili se pridružuje justica. Država je kapitalistična, zakoni so kapitalistični, sodniki sodijo po takih zakonih kapitalistično. In obsojencem se odpirajo kapitalistične ječe.

Ves svet ima značaj ogromne kapitalistične trdnjave, kjer štrle ven in notri, na vse strani topovi kapitalizma. V nobenem času še ni bilo sistema, ki bi bil imel enako moč kakor kapitalizem.

In proti tej sili mora delavstvo izvesti svoj boj, če hoče kdaj doseči svobodo.

Moderne trdnjave ne padajo kakor zidovi Jericha, če se trobi okrog njih. Treba je težkih topov, tehnike, temeljite tehnike, in vztrajnosti. Kapitalizem je taka moderna trdnjava.

Ta trdnjava mora pasti, popolnoma kapitulirati, sicer ni rešitve.

VSE JIM GRE PREPOČASI.

Med delavci se nahajajo tudi ljudje, ki ne marajo mirno prenašati bremen, naloženih njihovemu razredu od kapitalizma. Temperamenta imajo in vroča kri jim teče po žilah. Zato mislijo, da so socialisti, ali pa si izberejo ime, ki zveni po njihovih mislih še bolj radikalno.

Socializem pomeni boj proti kapitalizmu, oni so sovražniki kapitalizma, torej so socialisti, ali pa še hujši kot socialisti. Prepričani so o tem.

Ampak taktika socialistov jim ni všeč. Prepočasi jim gre. Tega so seveda krivi voditelji, ki — bogve zakaj — namenoma zadržujejo revolucijo. Prištevajo se k boljšim socialistom kot so socialisti sami.

Pa ne vedo, da niso sploh socialisti. Ne vedo, da so imena, s katerimi se v svojem ekstremizmu odevajo, sploh brez pomena.

Socializem je znanstven gospodarski sistem. Socializem hoče to, kar je mogoče, pravzaprav to, kar mora priti. Socializem ni slepa jeza. Ekstremisti hočejo z glavo skozi zid, pa ne vedo, da je zid trši. Že mnogi so si razbili glave ob njem.

Kdor hoče socialistično delovati, mora poznati socializem. Nihče nima pravice, da bi dekretiral kot socializem to, kar se je slučajno rodilo v njegovi glavi ali pa kar je kje slišal zvoniti, pa ni prebavil.

Spoznati, da se delavstvu slabo godi, ni težko; posebno v sedanjih časih ne. Za to ni treba nobene posebne učenosti. Tudi to ugane človek brez prehudega napora, da prihaja zlo nad delavce od kapitalizma.

Ali kdor misli, da s tem znanjem že dosti ve, se prokleta moti. Ravno s tem znanjem lahko strelja največje kozle in spravi delavce v hude nesreče.

Ekstremisti pravijo, da so oni pravi, edino pravi nasprotniki kapitalizma in da se jih kapitalisti najbolj boje. Ravno narobe pa je v resnici. Nikogar se tako malo ne boje kakor njih, in nič drugega si ne že-

le, kakor da bi imel kapitalistični sistem same take nasprotnike.

Ves ekstremistični dirndaj na levisi v delavskem gibanju ima samo eno možnost: Prodajati debele, bobneče fraze, s katerimi izrekajo gromeče grožnje, katerih se nihče ne ustraši. Z njimi dajejo le povod kapitalistični justici in njegovi oboroženi sili, da vprizarja progone proti vsemu delavskemu gibanju.

Tako ropotanje je zelo poceni. Za zmerjanje ni treba nobenega znanja. Kdor zna sploh govoriti, lahko tudi radikalizira in zabavlja, da navidezno vse poka. Samo navidezno.

Vse grožnje ničesar ne izdajo; za akcije je treba sile; kaki atentati, bombni napadi in druge takozvane direktne akcije lahko napravijo škodo posameznemu kapitalistu, iz stavbe kapitalističnega sistema pa ne izrujejo niti enega kamna. Če ne bi imelo delavstvo nobenih drugih metod kakor nasilstva in atentate, bi kapitalizem lahko vztrajal do konca sveta, in bi se ob vsem "boju" le krepkeje razvijal.

Vse to postaja jasnejše mnogim v ekstremnem elementu na levisi v delavskem gibanju, pa iščejo nove orientacije. Povratek na staro pot razrednega boja jim je neizogiben, ali pa bodo postali mala, izgubljená četa, ki bo brez pomena v razrednem boju in prav nič nevarna kapitalizmu.

Nadškof Hayes svari.

Katoliška duhovščina, na čelu ji nadškof P. J. Hayes, obsoja propagando za kontrolo porodov. Razume se, da ima v tem boju na svoji strani vse javne funkcionarje, posebno še truste. Nadškof imenuje razporoko "prokletstvo za deželo." Apelira na vernike in na publiko sploh, naj se zoperstavi propagandi za kontrolo porodov, kakor tudi razporoki, katero naziva za pagansko in nemoralno. "Ne pustite literaturi, ki propagira kontrolo porodov in zagovarja razporoko, v vaše domove", pravi nadškof v svojem božičnem pastirskem pismu.

Kontrola porodov se v Zedinjenih državah že izvaja, in to največ med premožnimi sloji, tistim, ki najbolj podpirajo cerkve. Zadnjih par let je zašla že tudi med delavsko ljudstvo in cerkve kakor trusti se vznemirjajo. Puritanci skušajo z zakoni omejiti razporoke, najrajše pa bi jim odpravili. Propagando za kontrolo porodov skušajo z vsemi močmi zatreti, pa nimajo pri tem nobenega uspeha. Čuden svet, ki se ne boji več groženj s prižnic.

Mesto groženj bi bila mnogo bolj na mestu pametna vzgoja o spolni higijeni in o zdravstvu sploh, pa bi bilo mnogo manj razporok. Z večnim moraliziranjem dajejo ameriški puritanci le zavetje hinavščini, ki je ni nikjer toliko kakor v tej deželi. Kar se tiče kontrole porodov, je ne bo mogoče več zaustaviti. Nove razmere — novi časi.

Korejski progresivci so poslali deputacijo v Washington, kjer pripoveduje, kako so Korejci nezadovoljni z Japonsko, katere se žele otresti. Če so mislili, da jim bo šla konferenca na roke v njihovih prizadevanjih otresti se japonske nadvlade, so se obrnili na napačen naslov. Isto velja za Filipince in druga plemena, ki so podjarmljena od ene ali druge države, zastopane na washingtonski konferenci. Imperialisti ne osvobodujejo narodov, ampak jih podjarmljajo.

E. KRISTAN:

O božiču.

Zemlja je bila bela, nebo pa sivo. Debel sneg je ležal po tleh, po strehah, po drevju. Nebo pa je bilo enakomerno zavito v daleč, daleč raztegnjen siv oblak, vse obzorje brez vsake druge nijanse, brez vsake pičice kakšne druge barve. Po hišah so kurili v pečeh, na cesti je bilo kaj takega nemogoče. Zato so bili ljudje po hišah, vsaj po nekaterih, zadovoljni; po ulicah pa so cvokotali z zobmi, drgetali po vseh udih, stiskali roke v žepe, energičnejši pa so izpuščali včasih kakšno prav krepko kletvico v mrzli zrak, ki se pa zato vendar ni hotel ogreti.

Večinoma pa so bili oni, ki sploh kaj imajo, dobre volje. Božič — v tej besedi je nekaj čarovnega. In takrat je bil Božič. Seveda niso opravičeni vsi slavonspevi, namenjeni temu prazniku in marsikatera božična idila izvira samo iz plodovite domišljije pisateljev; tudi o tem času je na zemlji mnogo več tragičnih ali pa vsaj neveselih prizorov nego radostnih in vznášajočih. Pa, odpustite. Nisem se namenil pisati študije, temveč povedati sem vam hotel samo neko dogodbico. Nič posebnega. Kajti prepričan sem, da se dogaja na tisoče takih in podobnih stvari. Saj je vzlic vsej raznovrstnosti vendar v ljudskem življenju tisoč momentov, ki vse spajajo. In zato se mi zdi skoro nemogoče, da bi povedal kaj popolnoma nezaslišanega, kaj takega, kar se je samo enkrat zgodilo v vseh vekovih. Tako izrednih dogodkov ne poznam. Torej moram ostati pri navadnih rečeh in nasledno dogodbičo pripovedujem radi tega, ker me bližajoči se Božič spominja na njo. Prvi del so mi povedali ljudje, ki so starejši od mene in poznajo dotične razmere. Drugemu delu sem bil sam priča. Pa, da ne lažem; pripovedujem vso stvar pravzaprav iz egoizma, ker se bojim, da bi bil o Božiču zelo žalosten, ako bi moral sam misliti na ta dogodek.

I.

Bil je torej dan pred Božičem. V hiši trgovca Drobnika je bilo jako živahno. Kupčije so bile dobre, kar je o takih praznikih jako važno. Kadar je pri hiši denarja, ni vzroka, da ne bi bilo veselo. Pripravljali so se torej že več nego teden dni na praznik, ki se ga vsele stari in mladi ljudje. Drobnik in njegova tridesetletna soproga sta imela otroka, sedemletno dekletko Natuško, ki je pisala že pred štirinajstimi dnevi Jezušku dolgo pismo, naštevši mu vse svoje želje, kar jih je gojilo njeno otroško srce. Kakor je bila majhna, je bilo teh želja dovolj, a bila je vendar prepričana, da ji Božič izpolni vse. Samo radi ene ni bila tako gotova, in prav ta ji je bila najmilejša. Drage volje bi bila sklenila z Jezuškom kompromis tako, da bi bila žrtvovala kakšno punčiko, knjigo s slikami, ali pa celo tudi zaželjeno kuhinjo, ako bi le prišel Ažmanov Tonče na božični večer k njim. To je bil devetleten fant, s katerim se je Natuška često igrala in včasih sta šla tudi skupaj v šolo ali pa iz šole. Ažman in Drobnik sta bila dobra prijatelja in njuni soprogi sta bili celo nekaj v sorodu. Tako sta se otroka seznanila. Včasih je šla Natuška k Ažmanovim, včasih je prišel Tonče k Drobnikovim, in staršem je bilo to povsem všeč, ker so si prihranili mnogo skrbi radi otrok, ki v teh letih ne morejo živeti brez družbe, pa bi bili sicer uhajali na ulico, in kdo vé kam, pa pri tem zašli v slabo družino.

Natuška in Tonče sta bila po svoje tudi jako dobra tovariša. Njiju igračke so bile nekako skupna last; če je imel eden njiju kakšne slaščice, jih je moral tudi drugi okusiti, in če sta skupaj kam šla, sta se morala vedno držati za roko.

Natuški se je zdelo nemogoče, da o Božiču ne bi bila s Tončetom skupaj. Kratko malo nemogoče. Zato je tudi pisala Jezušku, naj poskrbi, da oče in mati povabita Tončeta na božični večer v svojo hišo, kajti to je vedela, da ona tisti dan ne more k Ažmanovim. Vendar se je bala, da bo njena prošnja zaman, kajti igračke, knjige in obleke prinese Jezušek lahko iz nebes, Tončeta pa ne. No, slučajno se je zgodilo, da sta bila Ažman in njegova soproga za Božič sama povabljeni k neki znani visoki rodbini v Gradec in če bi bila odklonila vabilo s kakšnim koli izgovorom, bi bila zamera gotova. In ko je Drobnik, ki je kdo vé odkod izvedel Natuškinjo željo, vprašal Ažmana, ali bi pustil Tončeta na svetli večer k njemu, je le ta prav veselo pritrnil.

In tako se je zgodilo, da se je Natuškina želja izpolnila.

Ej, to je bilo veselo takrat okrog božičnega drevesa, na katerem je gorelo nešteto svečice in na čigar vejah so se svetili zlati orehi in neštete druge malenkosti, razveseljujoče otroško srce. Okrog pa so bili nakopičeni razni darovi za Natuško in za Tončeta in za očeta in za mater. Otroka nista vedela, kaj početi samega veselja. Plesala sta okrog drevesca, tekala sta sedaj tja, sedaj sem, pokazovala sta drug drugemu in starišem darove, s kratka, verjela sta, da je polobno tudi v nebesih.

To je bil svet večer, katerega sta se oba dolgo spominjala. Še večkrat sta pozneje oba, kadar se jima je primerilo kaj lepega, dejala: to je tako, kakor takrat o Božiču.

II.

Čas se ni ustavil ob tistem lepem Božiču. Neustavno je hitel v večnost, niti za hip ni obstal. In tako so Natuški in Tonetu minevala otroška leta. Za oba je prišla doba, ko se dogajajo prve večje izpremembe v človeškem srcu; čuti se vzbujajo, postajajo zavednejši in življenje dobiva prvič neko globokejšo veljavo. Nekateri ljudi zadene to nekoliko prej, druge pozneje, pravijo, da nekaterih sploh nikdar; ali teh mora biti jako malo.

Natuška in Tone nista s štirinajstimi, petnajstimi leti sanjara o tajnih pripovedih zvezd, nista priznavala ljubezni. Ali ko je Tone odšel po dovršeni gimnaziji v Gradec na vseučilišče, je bilo obema težko pri srcu. Vsaj temno sta slutila, da ju veže nekaj močnega in da je med njima nekaj sladkega, prijetnega, — več nego otroško prijateljstvo in navada skupnega občevanja. Ko se je Tone odpeljal, je stala Natuška dolgo na kolodvoru. Na obeh straneh je bilo slišati nekaj vzdihov in celo nekoliko solza je poteklo.

Tone se je vrnil na prve počitnice. Natuška je prav tedaj dovršila svoje nauke na višji dekliški šoli. Nosila je seveda že dolga krila in rekli so ji: Gospica Natalija. Mladi, pa včasih tudi starejši gospodje so upirali vanjo poželjive poglede, kar je bilo zelo umevno, kajti bila je lepa kakor model za kako Venero. In to je bilo od začetka sveta tako, pa ostane menda vedno tako, da lepa dekleta ugajajo moškimi. No, Natuška se ni zmenila za to in če jo je kdo upozarjal, da je že tolikim gospodom zavrtela glave, se je le poredno smejala. Kdo vé, kaj je mislila! . . .

Tudi v hiši očetovi so se zgodile razne izpremembe. Zadnja leta je bila kupčija izredno srečna in Drobnikovo premoženje je naraščalo, da se je sam čudil. Včasih je denar kar deževal v hišo. Drobnik je razširjeval kupčijo, kupil je novo, veliko hišo, vilo na deželi, pristopil je raznim delniškim podjetjem, s kratka: ne da bi sam vedel, kako se je zgodilo pravzaprav, je postal velik gospod.

Ko je Tone prišel prvič iz Gradca, se je kar čudil. Drobniku je njegov novi položaj nalagal vsepolno novih socialnih dolžnosti. Vsaj domišljal si je to in njegova soproga ga je zlasti naganjala, naj se "pokaže." Po zimi so v novi hiši prirejali plese, soareje, čajne večere, po leti pa izlete in piknike. Neki dan so tudi Toneta povabili na "partijo" na deželo, kar je on sprejel z največjim veseljem.

Dolga vrsta kočij se je odpeljala v Hruškovico, kjer je Drobnik imel svojo vilo z velikim vrtom. Za vasjo je bil hrib, obraščen s starim, krasnim gozdom.

Vsa družba je zajutrkovala v villi, potem pa so se peš odpravili v gozd. Imeli so s seboj malo godbo, angleške igre, jedi in pijač, in vse je bilo veselo. Zlasti mladina.

Tone in Natuška sta hodila skupaj, ako se sme sploh govoriti o hoji. Kajti tu se je skakalo, tekalo semtertja, porednosti ni bilo ne konca ne kraja. Natuška in Tone sta se prijela za roko, pa sta jo ubrala navkreber, da se je kar prašilo za njima.

— Kdo naju preteče?

Mnogo parov je teklo za njima, ali menda nihče ni imel tako dobrih nog kakor ona dva. Prva sta prišla na grič in dolgo sta morala čakati, dokler je prišla družba za njima. Pa ona nista niti opazila tega. Od tekanja spehana, sta globoko dihala, lica so jima žarela, oči so se jima svetile. Še vedno sta se držala za roko, ne da bi izpregovorila besedice. Ali bilo je, kakor bi si bili roki pripovedovali — mnogo — milih ljubih stvari.

Družba je našla pripraven prostor, kjer se je utaborila. Igrali so lawn-tennis, peči so, godba je svirala in končno so začeli plesati. Ah, kako so se vrtili po mehkem mehu! Natuška in Tone nista niti pomislila, da bi se moglo še komu na svetu tako dobro goditi, kakor njima. Menda sta tudi največ plesala. Seveda se je morala Natuška včasih tudi s kakšnim drugim gospodom zavrteti. Tone je moral tudi druge dame poprositi plesa, ali največ sta vendar skupaj plesala.

Bil je zopet krasen dan. No, prišel je večer in zabava se je morala zaključiti. Družba se je z lampijoni in bakljami vrnila v vilo, kjer so vsi prenočili; drugo jutro pa so se odpeljali nazaj v mesto.

Natuška je bila srečna, kolikor le more biti srečno dekle v njenih letih.

A ko so se gostje poslovili, jo je mati poklicala, ter ji dejala:

— Čuj, Natuška. Opozoriti te moram na nekaj, česar sama menda še nisi pomislila. Včeraj si se neprenehoma družila z Ažmanovim Antonom, vedno si plesala z njim. To pa ne gre. Saj veš, kakšen je naš sedanji položaj. Ti si sedaj, hvala Bogu, bogato dekle in lahko izbiraš med prvimi snubači, katerih se ti ne manjka. Ažmanovi nimajo ničesar. Bilo bi jako nepremišljeno, prezirati to dejstvo. S kratka: oče in jaz želiva, da bi se vedla bolj rezervirano napram mladem Ažmanu.

Natuška jo je pogledala čudno, skoro bolešno. Ali bila je poslušno dete. Niti besedice ni zinila in posihdob ni več toliko plesala s Tonetom.

Počitnice so kmalu minile in mladi Ažman se je odpeljal na Dunaj, da nadaljuje vseučiliščne nauke.

III.

Nihče ne more gledati v bodočnost — tudi Drobnikovi niso imeli tega daru. Da so vedeli, kaj se zgodi v dveh letih, bi morda ne bili opominjali svoje Natuške, naj se ne peča toliko z Ažmanovim Tonetom . . .

Če je bilo takrat še res, da se Natuški ni manjkalo oboževalcev, s katerimi bi bilo tudi resno računati za gotove slučaje, je vzeti v poštev, da je to bilo pač takrat res; v dveh letih se je pa to izpremenilo v marsičem. Natuška je bila še vedno lepo dekle. Še vedno — tako so govorili tisti, ki nisoji v sebi Faustovega vedno zankujučega duha. Nepristranska sodba pa je morala reči: Natuška je krasno dekle in od do dne postaja še krasnejša. Njene oči, ki so bile nekdanj samo lepe, so postale sedaj tudi izrazite. Nekaj globokega je bilo v njih, kar je pripovedoval poznavalec ljudske duše čudne povesti o življenju, razvijajočem se in mogočno valujočem v dnu srca.

Ali tisti, ki so se takrat vrteli okoli Natuške in ji šepetali ljubeznive besede v ušesa, niso čitali v njenih očeh. Oni so računali hladno in premišljeno. Matematika pa je eksaktna veda in njeni problemi se spreminjajo z izpremenjenimi številkami. Mnogoštevilni Natuškini oboževalci so računali danes drugače, nego pred dvema leti.

Drobnik je bil izkušen trgovec, pa vendar ni bil dosti premeten. Nenadna sreča ga je storila preveč predrznega; v dveh kratkih letih je bilo veliko premoženje izgubljeno. Razna podjetja, na katerih je bil angažiran, so propala in polomi so požrli njegovo hišo, vilo in ogromne svote denarja. Še vesel je moral biti, da ni bilo hujskega. O nekdanjih koncertih, plesih, izletih ni bilo več govora; Drobnik je moral skrbeti, kako da zasluži toliko, da more vsaj deloma dostojno živeti z ženo in hčerjo. To je bila tem večja briga, ker se Drobnikova ni mogla odvaditi lepim toaletam in podobnim rečem, katerih ni brez denarja. In z agenturami je bilo težko zaslužiti toliko.

Natuška torej ni bila več "partija." — Njeni nekdanji oboževalci pa so rekli potihoma: "Saj nismo neumni!" in izginili so drug za drugim. Drobnikovi soprogi ni bilo več treba sprejemati mnogoštevilnih posetov.

Natuški ni bilo žal tega. Saj se ni nikdar dobro počutila med onimi gladkimi figurami, ki so vedno tako govorile, kakor so se naučile iz raznih "Komplimentirbuecher," a niso imeli ničesar lastnega v sebi. Materji pa je bilo žal, kajti izginile so ji razne lepe sanje . . . Tudi ona je slišala, da pride Ažmanov Tone zopet za nekaj tednov domov, ali ona je ostala ravnodušna ob tej vesti. Natuški pa je nekaj zabliščalo v očeh in v srcu jo je nekaj speklo. Spomnila se je nekega lepega svetega večera iz onih časov, ko je bila še otrok in misli so ji tkale trak iz onih let do trenutka sedanjosti . . .

Tone je res prišel. Bil je pravi mož, ki je znal samozavestno nastopati. A notranjost mu ni bila tako krepka in samostalna, kakor bi bilo soditi po njegovi zunanosti.

Drugi dan po njegovem prihodu ga je Natuška srečala na trgu. Pozdravil jo je kakor izvežban kavalir, vendar se je Natuški zdelo, da je v njegovem poklonu še nekaj družega, nego formalna uljudnost. Nehote se mu je nasmenila in njena roka se je lahko tresla, ko jo je on krepko stisnil.

Imela sta si pripovedovati marsikaj; prva ura je bila prekratka za to. Torej ni bilo družega, nego shajati se bolj pogostoma. Priložnosti za to sta imela dovolj in nikdar nista bila v zadregi za snovi.

Natuškina mati je vedela, da sta njena hčerka in Ažmanov sin pogostoma skupaj. Ali sedaj ni več poučevala hčerke, da bi bilo neoprostivo, zabavati se s Tonetom, a Natuška tudi ni več mislila na tiste dobre svete, ki jih ji je bila mama dajala pred dvema leti. Ali neki dan je Ažman poklical sina, ter mu dejal:

— Tone, ti si že razumen in prav za prav bi moral sam imeti dosti pameti. Ali meni se zdi, da si se več učil v knjigah, nego v življenju. To je že stara stvar, da morajo včasih starši skrbeti za svoje otroke in jih poučevati tudi takrat, ko so že odrasli in ko bi se starši lahko marsikaj učili od svojih otrok. Ti si morda učen, bolj nego jaz, saj nisem bil nikdar na vseučilišču, tudi v latinske šole nisem hodil; ali v življenju sem se učil in to umem bolj od tebe. Čuješ, to ni pametno, da hodiš toliko z Drobnikovo Natalijo. Saj veš, da imajo ljudje dolge jezike in dekletu bi to utegnulo škodovati danes jutri. Kajti vzeti vendar ne moreš dekleta. Drobnikovi so popolnoma dogospodarili. Prav ničesar nimajo več, jaz poznam dobro razmere. Izgubili so več nego ljudje vedo. Kdo ve, kako bo, kadar stari zatisne oči? Same dolgove imajo. To dekle torej ne more biti nevesta za tebe. In če si kdaj mislil na to, izbij si stvar iz glave. Nisem ti še povedal, da so naše razmere sedaj drugačne. Jaz sem vedno kupoval srečke — človek ne more vedeti, kaj se zgodi — no, in zadnjič sem zadel. Bila je lepa svotica. Mi smo sedaj bogati ljudje. Ti boš ložje študiral nego doslej in kadar narediš doktorja, ti ne bo treba iskati kruha po tujih pisarnah. Sam svoj gospodar boš lahko in lahko si izbereš ženo, ki ti prinese kaj v hišo . . .

Tone se je popraskal za ušesi. Očetove besede mu niso bile prijetne, ali notranjost mu ni bila tako krepka, kakor bi bilo soditi po njegovi zunanosti . . .

Kmalu se je zopet odpeljal na Dunaj, da bi tam dalje študiral in naredil svojega doktorja . . .

IV.

Štirideset let minilo. Oh, koliko življenja! Koliko upanja in razočaranja, koliko dela in boja, koliko veselja in žalosti! . . .

Štirideset let . . .

Zima je.

Skoro štirinajst dni je naletaval sneg, sedaj drobno kakor kaša, sedaj kakor velike cunje; toliko ga je bilo, da ga po ulicah ljudje in snežni plugovi niso mogli sprofi pospraviti. Zunaj na polju pa je ležal na debelo, da se je človek, ki je zagazil vanj, čez kolena udiral v belo naslago.

Sedaj je nehalo snežiti, nastopal pa je mraz, da je vse škripalo. No, pa vsaj gazi so se sedaj lahko naredile, ne da bi se bilo batí, da jih sneg v pol ure zopet zamete. In to je dobro, kajti nocoj je sveti večer in ljudje imajo mnogo opraviti na ulicah. Zvečer bodo prižigali svečice na božičnih drevesih, po vejah bo treba razobesiti zlatih orehov in sladčic, na mize bo treba položiti različnih darov za otroke in za odrasle. Vsega tega treba nakupiti po prodajalnicah in potem skrbno skriti pred radovednimi očmi onih, katerim so darovi namenjeni. Kajti otroci nočejo že več verjeti, da jim prinaša Jezušek vse tiste lepe reči, ki so jih bili napisali.

Po ulicah je vse polno ljudi. Vsi imajo opraviti, vsi kupujejo darove.

Vsi? Ne . . . tu med množico koraka počasi sključena starka, ki se ustavlja včasih pred kakšnim prodajalniškim izlogom, kjer se žare električne tulpe. Semtertja postoji dolgo na mestu in gleda one krasne predmete, ki so tu izloženi, da bi vabili kupovalce. Ali nikjer ne stopi v prodajalnico, nobene reči ne kupi. Kadar se je naveličala, dvigne počasi glavo. Njene oči so mrtve, lica vela. V njen obraz so vrezane ostre črte med gubami, raztezajočimi se na vse strani. Pred drugim oknom postane zopet. Tukaj prodajajo obleke, svilo in podobne reči. Kakor je to ne bi zanimalo, se je tedaj nejevoljno obrnila in počasi odkorakala dalje. Težko je bilo reči, ali je noge dršaje postavljala pred se, ali jih je vlekla za seboj. Dasi je bilo njeno gornje telo videti majhno, ker je bilo popolnoma zgrbljeno, je bilo vendar očevidno pretežko za njeni nogi. Ali starka najbrže ni mislila na to. Kdo ve, ali je sploh mislila kaj? Korakala je po ulici, kakor bi moralo biti tako, ne po svoji volji, temveč vsled neke sile, katere pa gotovo ni umela, morda niti čutila.

Pred bližnjo izložbo se je zopet ustavila. Tukaj so bile razstavljene in razobešene raznovrstne igračke, ki razveseljujejo otroška srca: bobni, sabljice, puške, leseni konji, petelini s pobarvanim perjem in s piščalkami, kuhinjska posoda in še neštivilni drugi predmeti, ki delajo staršem neskončne preglavice, kadar morajo igrati vlogo Jezuska in ugibati želje pridnih ali pa tudi nepridnih otrok. V te igračke se je zagledala starka. In njeno nagubančeno lice se je za trenotek spremenilo. Bilo je videti, kakor bi se bilo razlilo nekaj zelo blagega po tem obrazu in v očeh ji je nekaj zasvetilo, kakor bi se bil za hip mladeniški ogenj povrnil vanje. Morda so se dvigali v njeni duši davni spomini, spomini iz minolih, menda pozabljenih časov, ko so take igračke še razveseljevale njeno srce . . .

Dolgo, dolgo je zrla skozi steklo. Gotovo, je razgledavala vsak predmet posebej. Na stolpu je ura že večkrat bila — ona ni čula ničesar. Včasih je mrzli veter ostreje popihnil, da je prodril skozi obleko do kosti. Tedaj je prilegnila veliko obnošeno ruto, s katero se je bila ogrnila, tesneje okoli sebe. Komaj je bilo videti, da se je stresla, in če se ni ganila. Gledala je igračke, kakor bi jo bili bobenčki in lončki in vrtuljki občarali.

Po cerkvenih stolpih so ure bile — devet. Tudi najmarljivejši trgovci so že zapirali svoje prodajalnice. Iz trgovine, pred katero je stala žena, je stopil mlad pomočnik s ključi v roki.

— Ej, starka, domov pojdemo. Sveti večer je, pa devet je ura.

Starka ga je pogledala. En hip je bilo, kakor ga ne bi umela. Potem je nekam jezno mahnila z roko in v očeh se ji je pokazalo nekaj mračnega. Pomočnik je zaprl železno ruleto pred oknom, ona pa je počasi odšla. Brez cilja.

Ulice so bile skoro prazne. Le tu in tam je še kdo hitro stopal proti domu. Postalo je tiho in temno po ulicah in trgih. A izmed zastorov pred okni so svetile neštivilne lučice, ki so jih prižigali na božičnih drevescih in pred jaslicami, ali starka ni videla ničesar; tako visoko ni dvignila svojih oči.

Zmrznjeni sneg je škripal pod njenimi nogami; ona je korakala dalje, gugaje se težko na desno in levo. Včasih je kdo v hitenju zadel ob njo. Ona se je komaj zmenila za to. Po ulicah je hodila, ne da bi sploh pazila, kje hodi. Večkrat se je zgodilo, da je prišla po dvakrat, trikrat na prostor, kjer je že bila. Tudi

tega ni opazila. Zvezde so se pokazovale gosteje na jasnem nebu, ure so prehajale, na ulice so zopet prihajali ljudje. Zvonovi so začeli peti z lin, bližala se je polnoč, ljudje so hiteli v cerkve. Starka ni opazila ničesar.

Končno jo je premagala utrujenost. Komaj se je še gibala. Prišla je pred samostansko cerkev. Visoke stopnice so se vzpenjale do vrat. Tja je sedla.

Ljudje so hiteli mimo nje. Nekateri so se ustavili, pogledali so jo, skomizgnili z ramami in šli dalje. Drugi niso niti pogledali.

Bil je hud mraz in starka je bila že tako prezeblja, da ga ni več čutila.

Od mosta sem se je približal človek. Tudi on je bil star, sključen, na upognjenem vratu je tičala glava s sivimi, skoro belimi lasmi, ki so neredno viseli izpod zamazanega, staromodnega cilindra. Oči so bile temne, brez vsakega izraza, lice, polno gub, je bilo pokrito z dolgo, neurejeno sivo brado. Kolena so bila tako slaba, da je bilo videti, kakor bi se ob vsakem koraku hotela prelomiti. Opiral se je na debelo palico, katero si je menda odrezal kje v gozdu.

Pred starko se je ustavil.

— To je neumnost, je dejal s hripavim glasom. Kaj pa delate tukaj? Domov pojdite. Saj še zmrznete tukaj.

Ona ga je nemo pogledala.

— Kaj vam mar . . . je ona odgovorila monotono.

— Pa zmrznete.

— To je vse eno.

— Kaj?

— To je vse eno. Tam pod streho se tudi lahko zmrzne.

— Eh, no, pri meni v kleti tudi.

Mož je sedel na drugo stran stopnic, uprl komolca na koleno in položil čelo v dlan. Dolgo sta sedela tako, ne da bi izpregovorila besedico. Končno se je on zopet oglašil:

— Kako pa se imenujete?

— Kdo pa se zmeni za to?

— No, meni ni nič mar.

— Nataša mi pravijo. Drobnikova Nataša . . . je odgovorila starka izza kratke stanke.

— Nataša, je ponovil mož počasi, kakor bi brskal po starih spominih.

— Kdo pa ste vi? je vprašala ona.

— Jaz? Ažman Tone. Pa saj me itak ne poznate.

— Tone . . . je rekla ona tiho, brez naglaske in potem sta obmolknila oba. Tiho sta sedela na stopnici in nemo zrla v zvezdno božično noč.

Od daleč je prišel stražnik.

— He! kaj pa delata tukaj? Domov pojdita, sicer vaju odpeljem v luknjo. Jaz nočem biti odgovoren za ljudi, ki zmrznejo po lastni krivdi.

Starka ni zinila besedice, mož je nekaj zamrmral. Oba sta vstala in težko odšla — vsak na svojo stran . . .

Kralj George in rimski papež sta prevzeta veselja vsled sporazuma med Irci in angleško vlado za rešitev "irskega vprašanja". Veselje ju bo kmalo minilo, ko bosta spoznala, da rešitev irskega vprašanja ni bila rešitev, ampak le ena stopnja naprej k bolji rešitvi.

Noben slovenski list nima toliko nasprotnikov, kakor Proletarec. Od vseh strani rujejo proti njemu. Ko ne bi bil socialistični list, ampak le simpatiziral z delavstvom in napadal kapitaliste, bi ne imel niti polovico toliko nasprotnikov, kakor ji ima.

Socialistična stranka in delavsko gibanje Amerike v luči zgodovinskega razvoja.

F. P.

Splošno ameriško življenje se nadaljuje po poti, ki jo je nastopilo pred stoletji anglo-saško in nizozemsko plemo. In kar se mišljenja o načinu življenja tiče, je prevladovala vse od začetka pa do sedanjih dni temeljito angleška moda, ki ima za seboj svojo zgodovino.

Misli o drugačnem temeljnem mišljenju v zadevah življenja, ki so prihajale pozneje iz osrednje Evrope, zlasti iz Nemčije in drugih držav, ki so bile pod vplivom Nemčije, niso bile vstanju nikdar prevladovati teh, ki so bile že tukaj.

Spričo tega se ni prav nič čuditi, če je Amerika obdržala značaj angleškega življenja in mišljenja, kakor tudi temu ne, da so drug drugega od časa do časa v čem posnemali, vzlic temu, da je bilo to življenje v državnem smislu ločeno drug od drugega.

Čisto naravno je torej, da tudi delavsko gibanje pri tem ni moglo biti izuzeto. To vedo najbolje Amerikanci sami in pa nekatere bolj odprte glave, ki so poizkušale cepiti to mišljenje z mišljenjem, ki je obstajalo do zadnje vojne v osrednji Evropi, a se jim upeljava tega tukaj ni posrečila. Nekaj zaprtih glav je sicer še na delu, ki poskušajo svojo srečo, ali tudi za te prihaja ura spoznanja, da drži pot zgodovine, ki jo imamo v mislih — to je pot socialističnega delavskega gibanja po raznih deželah naprej in ne nazaj. Zgodovina, ki jo odkrivajo domači sodrugi, brez katerih mora ostati vsako prizadevanje za pravo pojmovanje socialističnega nauka med domačini neplodno, mora končno odpreti oči vsakemu, ki ni popolnoma slep.

Ko govorimo o načinu mišljenja, mislimo pri tem na metode uvajanja gotovih nazorov o vladanju, gotovih nazorov o filozofiji, verstev itd. In kadar govorimo o neuspešnosti cepljenja mišljenja, ki prihaja od zunaj, mislimo pri tem na nepoznanje dežele, nepoznane dušeslovja ljudi, ki imajo sprejeti te nazore; mislimo na ljudi, ki ne vedo, kako je treba orati to zemljo in jo gnojiti, da bi seme vzniklo in pognalo. Zato trdimo, da je pogoj uspehov sejanja semena novih nazorov v poznavanju zgodovine zemlje, kjer hočemo sejati.

Pojmovanje življenja in vsega, kar je z življenjem v zvezi, je pri Angležih in pri Amerikancih individualistično. To se pravi, da si išče to življenje potov v gotove družabne oblike potom eksperimentov namesto po prej odmerjenih in teoretičnih potih, kakor je bilo to v modi v osrednji Evropi, in je danes še v modi pri nekaterih balkanskih državah in na Japonskem. Vse to ima svojo zgodovino, ki izhaja iz gotovih gospodarskih razmer.

Angleško ljudstvo je tako, ne po kakšni previdnosti, ampak ker je dokončalo preje fevdalne revolucije kakor pa v osrednji Evropi, vsled česar je postalo relativno politično zrelejše od ljudstev v drugih deželah.

Čisto razumljivo je, da je bila politična demokracija z vsemi njenimi nedostatki (nesmemo namreč pozabiti, da je to demokracijo izvojevala buržvazija, malomeščanstvo) mnogo večja, kakor pa ona v osrednji Evropi, kjer se je mogel politično motiti in delati napake le predstavnik dežele, kralj ali cesar, in nihče drugi. To politično demokracijo bo moral angleški in

ameriški proletariati raztegniti na industrijo, kakor jo bo raztegnil na industrijo izpod fevdalizma vsled vojne potegnjeni evropski proletariati, ki je to politično in gospodarsko demokracijo gojil že v okvirju starih avtokratičnih režimov.

V tem smislu se evropski proletariati po vojni približuje načinu mišljenja o življenju angleškemu in ameriškem mišljenju; to se pravi, približuje se kot del naroda, ki ima tako politično strukturo, ki je podobna anglo-saški, ergo ameriški. Toda kar se socialističnega mišljenja tiče, naravno prvi daleč prvači pred tem, ki je na tej strani.

Vzroke zaostalosti socialističnega mišljenja na tej strani razlagajo ameriški sodrugi čisto logično v luči zgodovinskega razvoja.

O tem vprašanju podaja sodružica Ida Crouch Hazlett v newyorškem "Callu" nekaj podatkov, ki so vredni, da jih poznamo.

Sodruginja Crouch Hazlett piše: "Velevažna akcija, ki jo je povedla eksekutiva Socialistične stranke, da se formulira načrt politične organizacije ameriškega delavskega razreda, zaznamuje novo fazo v napredku ameriškega dela. V preteklosti so elementi, ki so dobili svojo prakso pod popolnoma drugačnimi razmerami, vihali svoje nosove napram temu, kar se označuje za indiferentnost ameriškega delavstva svojim interesom. Ti, sicer dobromisleči nezadovoljnejši, so šli za tem, da je treba doseči vse z enim skokom in z enim merilom analiziranja metod delavskega gibanja v vsaki deželi, ker je to temeljno stališče gospodarskega razlaganja vseh pojavov — vključivši delo v vseh oblikah.

Delavstvo je brodilo brez cilja in brez programa vse skozi do 1848, ko je Marks kronal svoje odkritje kapitalizma in podal delavstvu program — program za politično delo in program za gospodarsko-industrialno delo, v katerem je stalo zapisano, da ima delavski razred, neizogibni naslednik kapitalistične anarhije, posedovati industrijo in politično vlado. To je bil nekakšen predgovor revoluciji, ki je imela vreči nemško junkerstvo in kajzerstvo ter uvesti nemško republiko po nazorih ameriške in francoske buržvazije — edino možne oblike pod tdeanjim razvojem strojev in trgovine, ki je imela odgovarjati tem razmeram.

Toda revolucija je zakasnela in propadla. Doba buržvaznih revolucij je bila s tem pri kraju. Družabna nasprotstva so zavzela svoja mesta v tovarni. In Marksov jasen vpogled je videl, da ne bo več meščanskih revolucij, temveč da nastopi doba proletarskih revolucij. Ta doba se danes manifestira v Evropi.

Evropsko delavstvo je sprejelo Marksov program skoraj splošno, tako da je član strokovne organizacije pomenilo biti socialisti, in da je bilo stališče ameriških delavskih organizacij temu nasprotno, se pojašnjuje z znanim argumentom, da so gospodarske razmere tukaj drugačne. Kakšne so te razmere, ali bolje: kakšne so bile te razmere?

V Evropi je vedel vsak delavec določno, katerega razredu pripada. Vedel je, da nima ničesar iskati pri vladajočih razredih; vedel je, da ni član aristokracije in tudi ni ž njo občeval. Celo poučeval se ni

z aristokracijo. Vse te reči so bile razpodeljene in vidne, kakor dan in noč.

V Ameriki je dobava proste zemlje to situacijo popolnoma predrugačila. Prvič v svetovni zgodovini je delavski razred dobil pristop k zemlji. To je bilo zlasti po civilni vojni, ko je vlada odprla novo naseljevanje za zemljišča po zapadu doli do Pacifika. Gradile so se železnice, premeščale reke, kopali in gradili predori, in mesta so nastajala s čudovito naglico. Pustinja je dobila lice civilizacije. To je bilo v času, ko je delavstvo pelo še himno, "Stric Sam je dovolj bogat in nam bo dal farmo."

Delavci iz vstočnih krajev dežele, Amerikanci in priseljenci, so šli na zapad in vzeli po 160 do 300 akrov zemljišča in so obogateli. Njihovi otroci so se izšolali, okrog njihovih farm so se razvila mesta, pota in ceste; postali so v mestih župani, člani državnih legistatur, člani kongresa in celo predsedniki. En tak predsednik, ki je izšel iz delavskega razreda, je sedanjí predsednik. Na ta način je delavstvo videlo, kako raste nad njim vladajoči razred iz njegove lastne vrste. In še več; ti vladarji, bankirji, kongresniki itd., so bili z njimi v prijateljskih odnošajih. Hodili so v eno cerkev in v eno šolo, povpraševali so drug drugega po domačiji itd.

V Evropi je bilo drugače. Evropska aristokracija ni živela nikdar na ta način z delavei. Posledica tega je bila, da je bil delavski razred že radi tega samega dejstva obsojen na razredno solidarnost, ki se je zrcalila v skupnih interesih, vedoč ob enem, da se Marksov program brez popolne revolucije proti vladarjem ne more nikdar realizirati.

Ameriško delavsko gibanje se je razvijalo iz razmer zelo razvitega udobnega življenja, ki se je rodilo iz zapadnega naseljevanja, in njegov glavni cilj je bil ohraniti nivo tega ameriškega udobnega življenja proti tujezemskemu naseljevanju evropskih dninarjev in seljakov, Ircev, Italijanov, Sircev in drugih narodov iz južne Evrope.

To je vzrok visoki upisnini in članarini in s tem nemogočnost, da se delavstvo organizira v A. F. L. Člani te organizacije so zavzeli stališče, da se mora to nekdanje stališče udobnega življenja izza naseljevalne dobe po zapadu obdržati, in s tem da se mora obdržati tudi "enakost" delavskega razreda s svojimi gospodarji nepretrgoma dalje, čeprav ni več proste zemlje in so se stroji tako razvili, da vržejo lahko z eno samo kretinjo nad 5 milijonov delavcev na cesto. Vsak socialist je lahko povedal tem slepim vodjem slepcev, da vrže kadar pride tesna za dobavo dela, lahko vsak, še tako slabo plačan delavec, njihovo udobno zamišljeno življenje ob tla. In socialisti so to v veliki meri tudi vršili.

Toda čista stranka delavcev, s programom samo za delavski razred, je bila vedno odklonjena z zaničevanjem, češ, "da je delavec pač toliko vreden, kakor kdo drugi — in nič več"; da so tisoči njihovih prijateljev in znancev v državnih službah, da tvorijo vlado itak delavei, in da je njihova prilika "ronati" vlado tako dobra, kakor prilika kapitalističnega razreda. In tako je bila Socialistična stranka Amerike, zavrnjena po ameriškem organiziranem delu, primorana postati izobraževalna organizacija. To delo je izvrševala v sezoni in izven sezone prav dobro. Ali njena propaganda je postala več ali manj teoretičnega — akademičnega značaja, dotikajoča se delavskih interesov le bolj od daleč. Toda s tem ni bilo pravzaprav

nič zagrešenega, kajti ameriško ljudstvo je živelo itak precej udobno, in z znanjem, ki ga je imelo, mu ni bilo treba posebej pripovedovati, kako se mu je prehranjevati in živeti. Potrebovalo pa je drmanja in mišljenske analize. To drmanje je Socialistična stranka vršila v taki meri, da je socialistina misel prodrla v vso ameriško literaturo in politično življenje. In še več, naše neumorno vrtanje je prodrlo celo v skrivnišče delavskih organizacij.

Stari socialisti bodo to priznali, zlasti če primerjajo razliko med mišljenjem o socialistični propagandi pred dvajsetimi leti in danes. Tedaj se je smatralo socialistične agitatorje za navadne sanjače, danes se jih posluša z zanimanjem, kajti množice vedo, da predstavljamo njihove interese.

Vojna je dovela dobo zamišljene ohranitve udobnega življenja za poprečno Ameriko h koncu. Nič več se ne more izogibati odgovornosti in izmuzavati svoji destinaciji kot kapitalistični narod med drugimi narodi na svetu, pripoznavši neizogibno ene interese. In ameriško delo stoji sedaj pred problemom politične kontrole, ali pa bo utopljeno v valovih ameriškega imperializma.

Ker je bila Socialistična stranka s svojo akademično izolacijo ali osamljenostjo v ameriškem delavskem gibanju in njegovih konkretnih problemih brez pravih stikov, bi se bilo lahko zgodilo, da ostane v svoji intelektualni grandioznosti konečno tako osamljena, kakor je ostala osamljena S. L. P., ki je izgini-la za vse praktične namene iz površja, ker je hotela, da gre delo po potih, ki jih je ona odkazovala, namesto da prizna, da mora iti delo po potih, ki jih diktirajo zakoni razmer.

Resnična stranka delavstva se mora poroditi iz vrst organiziranega dela; edino taka stranka more biti resnični izraz delavskega razreda. To prizna sedaj načrt, ki ga je izdala eksekutiva Socialistične stranke za federacijo politične akcije ameriškega dela, s čimer vrže od sebe vse dogmatične predsodke z namenom, da se taka kooperacija politične akcije ameriškega delavstva na podlagi avtonomnega programa doseže.

Ni več daleč čas, ko bo taka velika politična federativna zveza ameriškega delavstva, bojujoča se na političnem polju proti kapitalističnim strankam, realizirana. Za liberalne stranke kot je naprimer akcija 48tih ni danes več prostora. Doba takih strank je zatonila s Populistično stranko. Kakor je dejal Marks: "Buržvaznih revolucij ne bo več." Razredna stališča so danes jasno in določno začrtana med delavskim in kapitalističnim razredom."

Iz teh izvajanj in iz izvajanj drugih ameriških sodrugov, ki imajo v svojo zgodovino in zgodovino svetovnega socialističnega gibanja vpogled, se da sklepati, da se doba ameriškega socialističnega gibanja še le začenja, in da bo ameriško delavsko gibanje, ki se je dosedaj upiralo novi družabni filozofiji radi posebnih gospodarskih, in s tem duševnih vzrokov, ki jih navajajo ti sodrugi in so bili tukaj več ali manj do zadnje vojne, v toliko večji meri pospešilo po teh razmerah zadrževano pot socialističnemu gibanju, če se organizira v taki politični federaciji, kakor je predlaga eksekutiva Socialistične stranke. Naša želja je, da se namen, ki ga ima v mislih eksekutiva ameriške stranke čimprej realizira in tako postavi ameriško socialistično gibanje v vrsto evropskega proletariata.

Stavkokazi.

Kadar se kaka družba temeljito pripravi na zlomljenje bližajoče se stavke, ali na boj za odpravi unijske delavnice, tedaj si preskrbi profesionalnih stavkokazov. Taki stavkokazi niso nikakršni delavci, in ako bi imele družbe računati le na take ljudi v svojih obratih, bi šla industrija kmalo k vragu. Plačajo jim mnogo več, kakor unijskim delavcem po najvišji priznani lestvici. Na delo in z dela jih vozijo v avtomobilih, ako je potrebno za njihovo varnost. Družbe imajo z vsakim takim skebom več stroškov, kakor pa s tremi dobrimi delavci. Kljub temu se družbe poslužujejo teh propalic v boju proti poštnemu delavstvu. Njih cilj je zlomiti stavko. Delavstvo smatrajo za material, in čim ceneje se ga kupi, tim več je dobička. Skebi dražijo stavkujoče delavstvo. Če je njihovo število veliko, prične jemati stavkujočemu delavstvu po nekaj tednih pogum; malodušni postajajo, ker so izgubili vero v zmago.

Včasih se skebom dobro godi. Le dober želodec morajo imeti — ne zaradi hrane, kajti zato navadno že skrbe tisti, ki se poslužujejo Judeževih služb, pač pa zato, ker ne zna vsakdo z zavestjo svoje podlosti nositi glave pokonci. Kdor pa zna biti lump in predrzen obenem, ima kot skeb včasih dobre čase. Stavke na železnicah, pouličnih železnicah in v gotove vrste delavnicah imajo izurjeni skebje posebno radi; kajti družba jim mora plačati več, nego bi plačala svojim poštnim delavcem, povrh pa mora molčati, če taki skebje še kaj postrani zaslužijo. Med profesionalnimi stavkokazi so ljudje najnižkotnejših karakterjev. Med njimi so tatovi, ubijalci, roparji, degeneriranci vsake vrste. V vsaki stavki, kjer se družbe zatekajo k izurjenim stavkokazom, se najdejo taki izvržki, in policija, sodišča in drugi javni organi jih protektirajo, na pošteno delavstvo pa padajo udarci.

To je stara istorija o stavkokazih. Kadar potrebuje kapitalistična družba Judežev, so to častiti gentlemani; kadar jih ni več treba za izdajniško delo, gleda ista družba, kako bi se jih čim hitreje iznebila. Kajti kapitalistična družba ve prav dobro, da je služba, ki jo pričakuje od takih junakov, podla, da je torej ne morejo opravljati pošteni ljudje.

Sramotna in žalostna je vloga stavkokazov. Čim zavednejše postaja delavstvo, tem žalostnejša je. In to je prav, zakaj drugače se ta sodrga ne odpravi. Tisti poklici, ki postanejo nepotrebni, izumro. Kaj bi s poštno kočijo, kjer teče železnica? Kadar ne bo več trga za stavkokaze, ne bo stavkokazov.

Delavstvo samo ima to nalogo, da se reši škodljivcev. Pohijati jih seveda ni mogoče, ali tudi treba ni.

Družbe se bi kmalo nehale zatekati k profesionalnim stavkokazom, če ne bi računale, da je med delavstvom samim še dovolj omahljivcev, ki gredo v začetku na stavko le vsled bojazni pred drugimi delavci, čez teden ali dva pa iščejo prilike, kako bi šli nazaj na delo. In te vrste stavkokazi so najnevarnejši za zlomljenje stavke. Te nezavedne, v mračnjastvo ovite delavce je treba vzgojiti, dati jim je treba razredno zavest. Delavstvo je treba učiti, da bo razumelo, koliko je vredna njegova gospodarska in politična moč. Iztrgajte nezavedne delavce iz rok ignoranci, pa ste odvzeli kapitalistom stavkokaze iz delavskih vrst, in s tem ste jim odvzeli vojsko, ki služi proti delavstvu. Profesionalni stavkokazi bodo potem za družbe brez

pomena in do stavk bo le redkokedaj prišlo, ker bodo kompanije razumele, da jim je nemogoče zlomiti vrste zavednega delavstva. In kadar pride delavstvo tako daleč, bo tudi boj za socializiranje industrije olajšan. V socializem bomo delali hitreje in večje korake.

Beseda o socializmu.

PRIREDILO TAJNIŠTVO J. S. Z.

I.

Bolj kakor kedaj poprej se slišijo danes zopet glasovi: "Kaj je socializem?"

Socializem je svetovno gibanje delavskega razreda in njegovih simpatičarjev za boljšo hrano, za boljšo obleko, za boljši dom, za več izobrazbe in kulture — najboljše življenje sploh.

Pred vsem uči socialistični nauk tole:

1. da so vsi ljudje enako ustvarjeni in da so si torej bratje — bratje po krvi, bratje po enakih potrebah za življenje. Blagostanje enega je bratska zadeva vseh in kot takih bi, morala vsaka vojna in medsebojno sovraštvo prenehati.

2. da bi morale biti stvari, ki jih rabi ljudstvo skupno za svoj obstanek, tudi skupna last ljudstva, ne pa profitarjev.

S tem idejami pred očmi predlagajo socialisti zelo določene in konkretne predloge:

Na političnem polju zahtevamo vladu ljudstva — to je demokracijo.

Na gospodarskem polju zahtevamo kolektivno lastništvo in obratovanje vseh temeljnih industrij, ki so potrebne za življenje.

Socializem pomeni torej:

1. Da imajo biti produktivna in razdelivna sredstva, ki so družabnega značaja, kolektivna ali skupna last. Sem spadajo premog, oljni vrelci, rudokopi, reke in plovbe, gozdovi in vsi drugi prirodni viri. Tu pridejo v poštev tudi vse večje javne naprave ali potreščine kot so železnice, telegraf, telefon in vsi večji trusti in monopoli.

2. Da imajo biti vse javne naprave skupna last pod demokratično kontrolo za uporabo vseh, ki delajo, z namenom, da se profit, potom katerega je danes človek izkoriščen, odpravi.

3. Da imajo vsi za delo sposobni priliko delati v industrijah in da dobi vsak polno vrednost svojega dela.

4. Da ima lahko vsak za svoje privatno lastništvo vse, kar si zasluži s svojim delom — to je hrano, obleko, dom, knjige, glasbo, umetnost in kulturo.

5. Da ima biti vlada, bodisi mestna, okrajna, državna ali narodna resnično demokratična, tako, da postane želja ljudstva zakon dežele. To se doseže potom inicijative, referendumu, odpoklica in drugih sredstev, ki omogočajo popularno vladu.

Kaj pravijo o socializmu modroslovci in avtoritete?

V predležečem smo navedli, kaj predlaga socializem. Ali je v teh predlogih kaj takega, kar bi bilo proti interesom delavstva? Nič podobnega ne. Vzlic temu strašijo neuko ljudstvo in mu lažejo, češ, da je socializem anarhija, brezbožstvo, svobodna ljubezen, delitev premoženja in mnogo drugih bedastih in nemogočih reči.

Noben inteligenten človek ne trdi tega, in kdor se boče prepričati, ne da bi verjel socialističnim agita-

torjem, lahko pogleda v besednjake in enciklopedije in iznašel bo, da so take trditve iz trte izvite.

Tukaj navajamo par večjih besednjakov:

Websterjev besednjak: "Socializem je družabna teorija ali načrt, ki zastopa popolnejšo in harmoničnejšo upravo družabnega sorodstva kot je danes."

Dictionary of Political Economy pravi: "Socializem zahteva, da je proces proizvodnje in razpečavanja blaga reguliran ne potom tekme, ki služi privatnim interesom, temveč potom družbe kot celote, v njeno splošno korist."

Profesor Graham Taylor, znani ameriški izumitelj, je dejal pred delegati Y. M. C. A. leta 1921: "V teku je nov boj — boj za preobrat človeške družbe, boj proti avtokraciji, boj proti družabni krivičnosti, razrednosti in vladanju manjšine; boj reorganiziranja človeške družbe na podlagi enakosti za vse, ki delajo z rokami in možgani."

Navedli bi lahko še več avtoritet, ki soglašajo, da je socializem nosilec in ohranjevalec kulture, ki ima rešiti človeka iz končnega suženjstva in mizerije.

Kako je danes

Čeprav veliki množini ljudstva danes še ni jasno, kje so vzroki mizerije, v kateri žive, jim je jasno vendar eno: kako odirajo trusti ljudi z navijanjem cen za življenske potrebščine.

Lastniki trustov in monopolov odločajo takorekoč v naprej, koliko moramo plačati za kruh, za olje, meso, premog, obleke, za stanarino, sirovine itd. itd.

Trusti tudi odločajo delavni čas in plačo. Z drugimi besedami: trusti odločajo, kako dostojno ali nedostojno, kako udobno ali neudobno naj živimo, in celo če naj sploh živimo ali ne.

Ali te razmere ne zadenejo le delavski razred. Z vsako povečano močjo in koncentracijo bogatstva, je izobraženi razred, ki ima profesijo ali stroko, potiskan vse bolj in bolj v odvisnost od kapitalistov. Učitelji, profesorji, govorniki in predavatelji, časniki, uredniki, pisatelji in duhovniki, zdravniki in vsi drugi poklici, so več ali manj izročeni na milost in nemilost kapitalističnemu sistemu in na ta način vrženi v gospodarsko odvisnost kapitalističnega razreda. Take so razmere, pod katerimi danes živimo.

Kako popravimo te razmere?

Stranke, kakor posamezniki se ravnaajo na podlagi svojih interesov.

Stare politične stranke — republikanska in demokratska — sta v službi kapitalistov. Republikanska stranka je stranka velekapitalistov, demokratska stranka je stranka manjih kapitalistov. Če je kakšna stranka po sredi, ki se nazivlje progresivna, je tukaj le-radi tega, da kapitalizem popravi in "reformira," ne pa da ga odpravi. One so vse kapitalistične stranke, ker so v načelu vse skupaj za privatno lastništvo, za upravo monopolov in trustov, s kratka: za profit.

Tu je samo ena stranka, ki je za resnično reme-duro ali predruženje sedanjega družabnega sistema, zagovarjajoča nov ideal, ki je s temelja proti kapitalizmu pa za kolektivno lastništvo in demokratsko kontrolo temeljnih industrij. To je *Socialistična stranka*.

Poglejmo, kaj bi pomenilo predruženje, ki ga predlaga socializem:

1. Pred vsem bi predruženje gospodarskega sistema pomenilo, da bi se delovne plače progresivno zvišale, dokler ne bi dobili delavci polne plače za svoje delo.

2. Znižale bi se cene življenskimi potrebščinam za vsakega. Trusti, ki bi bili kolektivna last in bi se upravljali z izdatki, pri katerih ne bi bil vštet profit, bi omogočili znižanje cen za življenje na minimum.

3. Izkoriščanje — to je moč človeka ali več ljudi skupaj, da žive na račun drugih — bi bilo odpravljeno.

4. Ker ne bi mogel nihče več živeti na ta način, bi bili vsi prisiljeni delati kakšno koristno delo. In ljudje, ki bi se v socialistični družbi uprli delu, pa bi bili zmožni delati, bi dobili tisto, kar bi pridelali — nič. Saj pravi že biblija, da kdor ne dela, naj tudi ne je.

5. Brezposelnih na ta način ne bi bilo — in to pomeni, da ne bi bilo lačnih, skrbi polnih in obupavajočih ljudi, tavajočih po ulicah iščoč dela, kakor je to danes. Ker bi država, odnosno družba kontrolirala prirodne vire in javne naprave, bi bilo dela za vse in jela za vse.

6. Ker bi lahko vsak delal in si s tem zasigural življenje, bi se lahko tudi vsak oženil, s čimer bi bilo rešeno tudi vprašanje doma in prostitucije.

7. Ker bi vsi odrasli delali, bi bilo otroško delo nepotrebno.

8. Bojazen pred starostjo in revščino bi bila odpravljena in otroci bi imeli enako priliko za pouk in izobrazbo.

9. Ker bi delavci dobili polno vrednost za svoje delo, bi bili štrajki in nezadovoljnost, ki je s tem v zvezi, odpravljeni. V industriji bi vladal mir.

10. Socializem bi ustvaril pogoje za svetovni mir, ker bi se od tedaj ne bilo nič več treba pripravljati na vojne, da se osvoje trgi.

Ali je spričo teh vidikov kaj čuda, če socializem raste in postaja največja svetovna politična sila? — Toda kakor glasovi socialističnega gibanja, tako raste po svetu tudi članstvo socialističnih strank, to je tistega stroja, ki vse to goni, da se socialistični sistem enkrat realizira.

So sicer narodi, ki imajo že železnice, telefon, brezjav in druge javne naprave podružabljene, toda v zvezi temu služijo te naprave kapitalističnim interesom. To je zato, ker vlada v temelju še vedno kapitalizem. Pod socializmom — to je pod socialistično upravo — bodo služile vse te naprave direktno ljudstvu — njihovi stvarnikom. Vsaka taka naprava je korak v socializem. Kadarkoli podržavi kakšna vlada železnico, pomeni to vedno korak v socializem.

Med tem ko je socialistična stranka v svojem cilju revolucionarna, je njen program konstruktiven in v soglasju razvoja. Vsako sredstvo, ki izboljšava razmere, je dobrodošlo in podpirano po socialistih iz raznih vzrokov.

Na prvem mestu moremo potom takih korakov omiliti naraščajočo mizerijo in tako logično povzdigniti gmotno in duševno stanje ljudskih množic.

Cilj socialistov je svobodna demokracija z enakimi gospodarskimi in političnimi pravicami; svobodna družba s kolektivnim delom. Blagostanje nas vseh je cilj države in družbe. Mi želimo pravico in se borimo proti krivici kjerkoli. Mi želimo blagostanje in se borimo proti mizeriji kjerkoli. Mi želimo znanje in se borimo proti neznanju in proti barbarizmu. Mi želimo mir in vodimo boj proti uničevanju ljudi in družabni anarhiji.

Mi želimo socialistično ljudsko državo in napadamo despotično razredno državo.

Kdor želi te reči in prizna, da so vredne boja, naj se nam pridruži in dela z vso svojo silo — kajti to je zadeva socializma, zadeva človeštva, katerega zmaga je na poti in se bliža.

Morala nove družbe.

V teku dolgega zgodovinskega razvoja so nastale vse uredbe v človeški družbi; ena uredba se je vrstila za drugo. Poedinci niso stvorili raznih uredb. Poedinec je bil slab in brez moči nasproti slepemu besu prirodnih sil in divjih zveri; zato so ljudje ustvarjali uredbe za medsebojno vzajemno pomoč, obrambo itd. Poedinec sploh ne more obstajati in se razvijati, ako ne živi v zaednici z ljudmi in ni v tesnem stiku z družbo. Tako tudi človeški jezik, govor ni nič drugega kakor sredstvo prometa in družabnega sporazumevanja. Tudi človeški govor, ki je sestojal iz nekoliko sirovih živalskih glasov pračloveka, se je do dandanes razvijal in se še dalje razvija; jezik divjakov v Avstraliji šteje še danes komaj kakih dve, tri sto besedi, dočim jeziki kulturnih narodov štejejo kakih 30 do 50 tisoč besedi.

Ravno tako je tudi morala proizvod družabne kulture; v družabnih nagonih in nagnenjih človekovih korenin ni njegova morala. Pod moralo razumevamo vse obzire, ki jih mora imeti človek napram sočloveku in napram skupnosti. Delavski filozof Dietzgen pravi: "Poedini človek je nepopoln in omejen. Za svoje izpolnjevanje potrebuje družbo, on mora živeti in pustiti tudi drugemu živeti. Obzire, ki izhajajo iz teh vzajemnih potreb, imenujemo z eno besedo moralo."

Morala je v najtesnejši zvezi z vladajočim načinom proizvodnje in z načinom zamene proizvodov. Tako je n. pr. v fevdalni dobi, za časa gospodovanja plemstva, ko je bil dolžan, da tlačani in služi plemiču, bil najkrepstnejši kmet, ki je bil vdan, podložen ali kakor so takrat govorili — veren. Ali kakor hitro je fevdalizem padel in je kapitalizem strl stare oblike podrejenosti in vpeljal novo podrejenost, je prenehala vloga vdanosti in vernosti. Kapitalistična morala je na prvem mestu predpisala spoštovanje privatne lastnine: "Ne dotikaj se tujega!" Poštenje bi moralo biti torej temelj buržvazne morale. No, v kolikor je bila morala izraz vladajočih gospodarskega stanja, bila je to zmirom morala vladajočega razreda, morala izkoriščevalcev je stala vedno v najostrejšem nasprotju z moralo izkoriščanih. Rekli smo že: grofi, baroni in drugi so smatrali za krepstne one kmete, ki so pokorno in verno tlačanili; no, kadar so se začeli dvigati kmečki upori (punti), pa so kmetje smatrali za najkrepstnejše one ljudi, ki so bili najbolj nepokorni in so vladajoči gospodi zadajali najhujše udarce. — A kako stoji z moralo buržvaznega, kapitalističnega razreda? Današnji izkoriščevalci imajo pred očmi samo en cilj: iztiskavanje profita in nakopičenje bogastva. In po tem cilju streme in drve z grozničavo brezobzirnostjo, prav malo se meneč za to, da izkoriščani, da delavci stavljajo na kocko svoje zdravje in svoje življenje, ne meneč se za to, da izkoriščani životarijo slabše od tovarne živine! Vsekakor, izkoriščevalno buržvazno je moralen oni delavec, ki mirno in pokorno prenaša neznosni pritisk in nečloveško odiranje.

Jasno in samoposebi umljivo je, da mora razredno-zavedni delavec prezirati moralo, ki temelji na

pokorščini in trpljenju. Kot neobhodna posledica privatno-kapitalističnega gospodarstva so padla na delavski razred gotovo vsa bremena družabnega življenja. Ali ta bremena niso večna. Za tlačane je bilo vedno krepstno ono, kar se je moglo kot ostro orožje uporabljati v boju uproti tlačiteljem. Z bojem se je moral upreti delavski razred, ker je zanj nastalo vprašanje: biti ali ne biti, propasti v brezdnu bede ali pa se razvijati napram kulturi. Tako je nastala nova morala, ki ji je cilj in ideal: odprava privatnega lastništva in modernega suženjstva in z njima zvezane tlačanosti in trpljenja.

Ali delavci ne tekajo za starimi in novimi moralnimi filozofi, ki zamišljajo razne moralne predpise. Delavci teže za tem, da pred vsem popravijo odnošaje, da dosežejo boljše življenske pogoje, ki edino omogočujejo višjo stopnjo npravnosti, boljše običaje in moralne nazore. — Krepsti in čednosti se ne morejo razvijati, dokler gonita beda in obup možke v pijančevanje, a ženske v prostitucijo in dokler pomanjkanje in glad tirata v tatvino in druge zločine. Vrline se ne morejo razvijati v mizernih stanovanjih, kjer žive možki in ženske, staro in mlado, bolno in zdravo, nametano drugo na drugem, kakor ribe v sodu; vrline se ne morejo razvijati pri otroku, ki ga fabrika odtrga od šole in življenja — pri otroku, ki mu je ulica oče in mati, ker oba njegova roditelja tlačanita v tvornici, v kapitalističnem jarmu.

Razredno zavedno delavstvo je osvoboditelj, ki mu je pripadla zgodovinska naloga, da svetu da najboljšo moralo; to nalogo bo delavstvo izpopolnilo v svojo strokovno, odnosno industrijalno in politično organizacijo. Delavec se mora boriti proti silam, ki izvirajo iz današnje družbe, on se mora boriti proti podaljšanju delovnega časa, proti znižanju mezde, proti brezpravnosti v javnem življenju, proti bremenom, ki mu jih nalagajo kot konsumentu s podraževanjem življenskih potrebščin ali z zvišanjem carin in indirektnih davkov. Z eno besedo: Delavec se mora bojevati na gospodarskem in političnem polju. A v svojem boju proti bremenom in okovom, proti izkoriščevalcem in tlačiteljem, za boljše življenje in večje pravice, delavci dosežejo in so dosegli uspehe edino z združenimi močmi, združujoči se v organizacijah. Vsled svoje organizacije je postajal delavski razred vedno večja sila; da so danes delavci brez organizacije, nihče ne bi niti čul, niti se menil za njihov glas. Organizacija zmanjšuje nemoč poednica, jači duha skupnosti, budi v delavcih zavest, da spoznavajo, da so najvažnejši faktor v družbi, organizacija ustvarja iz njih misleče, pbnosne in hrabre ljudi.

Šele, ko so delavci pričeli zbirati svoje sile v organizacijah, so pričeli tudi soodločati o svoji usodi, so si izvojevali ugled, pravice in boljše življenje. No, organizacija pa ne more obstajati in uspešno razvijati svoje delovanje, ako se slehrni poedinec zavestno ne podreja volji celote. Najlepši znak proletarske borbne morale so tedaj: solidarnost (vzajemnost), podrejevanje lastne volje splošnim interesom, prostovoljna disciplina in zavest o razrednih interesih.

Proletarska morala je postala deloma že javna družabna morala. Zmirom je manj ljudi, ki se postavljajo v obrambo kapitalističnega izkoriščanja. V naše bojne vrste prihajajo najboljši ljudje iz buržvaznih vrst. In delavec, ki noče stopiti v naše bojne vrste, ali hoté škoduje delavskemu boju s štrajkolomstvom ali na kak drug način, doprinaša ne samo dokaz, da nima časti in sramu, nego tudi da se je razprl s člove-

ško družbo; takega izdajalca delavci s pravico ne ljubijo, ampak ga opravičeno prezirajo.

Kakor je gori omenjeno, se bore delavci za novi, veliki družabni ideal. Njihove bojne vrline so vrline, ki temelje na razrednih interesih. S svojo borbo nočejo delavci vsiliti nikake nadoblasti, nasprotno, oni hočejo, da odpravijo sploh vsakršno prevlast človeka nad človekom, razreda nad razredom, naroda nad narodom. S svojo borbo hočejo uničiti tisočletno vojno človeka proti človeku, ljudi proti ljudem, hočejo ustvariti vzajemnost, bratstvo, ravnopravnost celega človeškega rodu. Zategadelj je proletarska bojna morala najvzvišenejša morala.

Trgovske pogodbe z Rusijo.

Zadnjih par let se mnogo piše o sklepanju trgovskih pogodb s sovjetsko Rusijo. Z nekaterimi državami so take pogodbe že sklenjene, vendar pa so v trgovini z Rusijo težave, ker kapitalistične vlade nočejo priznati sedanje ruske vlade. Vsa trgovina z zunanjim svetom vrši Rusija s posamezniki in kompanijami, brez običajnih diplomatskih dogovorov, ki navadno spremljajo trgovske transakcije v mednarodni trgovini. Kapitalistične vlade skušajo iztisniti iz Rusije še nekaj koncesij v pogledu notranjega ustroja Rusije, predno bodo pripravljene iti z njo v pogajanja za vpostavitve diplomatskih stikov. Ako pa bi se ponudila prilika, bi enostavno vrgli sedanjo vlado in jo nadomestili s kakršnokoli, samo da bi bila kapitalistična.

Sovjetska Rusija ima trgovski dogovor izmed večjih držav sedaj le z Anglijo. Izmed manjših imajo z njo trgovske pogodbe baltiške države in pa še par drugih. Sovjetska Rusija trguje sicer že z vsemi državami, toda pravo trgovanje se šele prične, kadar se preide na normalna pota mednarodne trgovine v sedanjem sistemu.

Propaganda za sklenitev trgovske pogodbe z Rusijo se vodi v Ameriki že precej časa. V Washingtonu pazno zasledujejo potek razmer v Rusiji in ameriški agentje v Rusiji redno pošiljajo poročila o ruskih gospodarskih in političnih razmerah tukajšnjemu časopisju in vladi. Vendar pa se Hardingovi administraciji prav nič ne mudi stopiti v pogajanja z rusko vlado.

Drugega mnenja je italijanski senat. Odbor italijanskega senata za zunanje zadeve priporoča, naj se med Italijo in Rusijo sklene trgovska pogodba pod gotovimi omejitvami in rezervacijami. S sklenitvijo pogodbe pa naj se še ne prizna sovjetske vlade in diplomatski stiki se torej v tem slučaju še ne obnove. Pač pa naj se namesto konzulov nastavi v Rusiji italijanske trgovske agente, seveda v vladni službi. Med pogoji, ki naj bili pri sklenitvi take pogodbe odločilni, priporoča italijanski senatni odbor za zunanje zadeve: da morajo biti odloki ruske vlade izraz volje večine ruskega ljudstva; da morajo biti pravice italijanskih državljanov v Rusiji zadostno protektirane in garantirane; Italija s sklenitvijo take pogodbe ne sme spraviti v nevarnost prijateljskih odnošajev z zavezniki.

To se pravi, pogodba naj bo taka, da ji v Parizu, Londonu in Washingtonu ne bodo nasprotovali. Biti mora po godu mednarodnemu kapitalizmu, ali pa se je sploh ne sme skleniti.

Rusija mora v mnogih ozirih pri sklepanju trgovinskih pogodb popuščati; industrijske izdelke nujno

rabi; vse industrialne države so kapitalistične in potreščin ne more dobiti drugje kakor od njih. Za Rusijo torej ne preostaja druge poti, kakor da se prilagodi razmeram kakor so in skuša skleniti čim ugodnejše trgovinske pogodbe za Rusijo. Nekaj popuščena ona, nekaj druge države, in trgovina se počasi obnavlja. Vzelo pa bo še precej časa, predno bo zavladal med Rusijo in ostalim svetom redni promet. Zavezniški imperialisti namreč še vedno niso izgubili upanja na strmoglavjenje sovjetske vlade, in tako se njihovo ruvanje proti sovjetski Rusiji od znotraj in zunaj nadaljuje. Pametnejši ljudje med finančniki spoznavajo, da je to zelo nepraktična igra, ki kaos v ekonomskih razmerah po Evropi le še povečuje. Torej je treba napraviti z Rusijo trgovske dogovore, da se prične enkrat z resničnim delom za rekonstrukcijo Rusije in ostale Evrope. Tako se razvijajo stvari. Mešetari se sedaj z rusko vlado največ indirektno, v koliko bi bila pripravljena storiti to in ono, če se sklene žnjo trgovska pogodba. Glavno vprašanje je še vedno, ali bo Rusija priznala predvojni in medvojni dolg carske vlade? Če prizna tega, si je odprla vrata na stečaj za pogajanja, ki bi vodila do priznanja sovjetske vlade od strani drugih držav. Da Rusija nima namena plačati, je jasno. Če bo vseeno plačala milijone, s katerimi je razsiral car, bo to storila pod pritiskom razmer. Kapitalistične vlade to vedo, zato tudi vedno ponavljajo, da bo Rusija prelomila vse obljube takoj, ko bo videla, da je dovolj močna prelomiti jih brez škode za svojo deželo. Ker je privatna trgovina v Rusiji sedaj dovoljena, kakor tudi privatna podjetja, upa mednarodni kapitalizem, da bo morala sovjetska vlada dati kapitalizmu na ekonomskem polju v Rusiji nadaljne koncesije. To se bo zgodilo. Toda država in njen ustroj ne bo prešel v roke kapitalizmu, kajti s socializiranjem naravnih bogastev, prometnih sredstev in važnejše industrije je sovjetska vlada utrdila svoj položaj in s tem je dala tudi dovolj jako podlago za razvijanje ruskega ekonomskega življenja v socializem.

Nemški kemičarji so baje iznašli proces, potem katerega bodo iz cenjenih kovin delali zlato. Če bi bila to resnica, bi Nemčija v teku nekaj mesecev lahko plačala vso vojno odškodnino v zlatu; v tem slučaju bi ne bilo zlato nič dražja kovina, kakor n. pr. baker ali svinec, ali pa le malo dražji. Podlaga sedanji valuti bi bila izpodbita in bankirji in finančniki sploh bi morali iskati novo podlago, na kateri bi gradili vrednost svojega denarja. Že dolgo let se delajo poizkusi delati zlato iz drugih kovin. Ne bilo bi nič čudnega, če se to prej ali slej posreči. Dragoceno zlato bi potem ne bilo več dragoceno.

Čikaški mesarski kralji so naznanili, da se ne marajo pogajati z unijo svojega delavstva, ampak samo z odbori, ki si jih delavci sami izvolijo v vsakem klavniškem oddelku. Jaz delam v tem in tem oddelku v Armourjevi klavnici. Če me delavci izvolijo, da jih zastopam pri pogajanjih, postavim v nevarnost svojo službo, če bom zastopal delavske interese; ako tega nočem, ne bom sploh ničesar zahteval in se zadovoljil s ponudbami, kakršne mi bo dala družba. Ta bo šla potem med svet s poročilom, da so delavci sprejeli njene ponudbe brez vsakega ugovora popolnoma prostovoljno. To je trik takih delavniških reprezentantov. Kompanijske unije so le orodja v rokah družb, da imajo delavstvo še bolj na vrvcu.

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

Dopisi.

NEKDAJ IN DANES.

ALIQUIPPA, PA. — Sedanjega leta bo kmalo konec. Namesto 1921 bomo pisali 1922. Ali se bo s tem kaj spremenilo?

Sprememba letne številke sama na sebi ne predrugači ničesar. Delo izpreminja, kajti delo ustvarja. In ker ustvarja vedno več in zmirom bolje, se razmere po svetu tudi izpreminjajo. Čas pa pri tem piše svoje letne številke. Leto za letom gre naprej delo in boj, boj in delo.

Na podlagi biblije je pred toliko in toliko leti, recimo pred 1921 leti prišel na svet človek — sin božji, da odreši človeštvo. Nastopal je proti oblastnikom, učil pravico, grajal krivico, pomagal zatiranim in jih navduševal. Njegov nauk je še zapisan v knjigah. Njegovi sedanji učenci se ne ravnaajo po njih. Sli so v službo k tistemu razredu, katerega je njihov učenik pred 19. stoletji z bičem izgnal iz tempelja. Razbojniki in hudodelci z visokimi nazivi in polnimi vrečami zlata so vpregli krščanstvo v svoje namene. Zatirani narodi so si morali najti novega odrešenika. Prišel je, Socializem se imenuje. Kakor so križali predstavnika krščanstva na gori Kalvariji, tako tudi preganjajo propagatorja socializma. Socialistična ideja pa se širi naprej. S preganjanji se je ne more zatreti. Nobene sile ni, ki bi mogla ugonobiti nauk socializma, ki bo postal meso in kri.

Krščanski božič se naslanja na svojega Jezusa, katerega si sedaj po krivici prilasča. Mi, kar naš je borec za družbo bodočnosti, se ne udajamo sanjam božičnih praznikov, kajti naš božič še ni prišel. Naš božič si moramo šele priboriti.

Mnogi morajo žrtvovati vse kar imajo in sebe v tem boju za proletarijat. Začetnik krščanstva je bil vsled svojih naukov obsojen na smrt. Dal je svoje življenje za ideal, v katerega je veroval. Kaj pa vi, tisočeri delavci? Kaj ste vi pripravljene žrtvovati na altar proletarske borbe?

Otresite se temnih plaščev, ki vam zakrivajo um, ki vam ovirajo zdravo misliti. Ni treba, da bi bilo na svetu tako kot je, če vi hočete, da naj bo drugače. Nobenega čudeža ni treba, da se stvari izpremene. Vse, kar je potrebno je to, da pričnete rabiti vaš razum, da se pridružite organizaciji, ki veruje v napredek, v pravico, v družbo bodočnosti, ki bo skrbela za vse enako.

Naš sodrug Debs je v ječi. Za svoje prepričanje trpi, kaznovali so ga, ker je svoje življenje posvetil boju za zatirano delavstvo. Kako mu delavstvo vrača? Pred letom dni je dobil tu 37 glasov. Človek, ki vidi vse druge interese, samo delavskih ne, je bil izvoljen. Danes stanuje v Beli hiši, Debs pa v ječi. Da je tako, je delavstvo krivo.

Meščanske stranke nastopajo pri lokalnih volitvah pod raznimi imeni. Tudi tukaj ni izjeme. Pri zadnjih volitvah so zmagali republikanci; za urade so se tepli s "sitezni", ki so imeli svojo listo. Za socialiste je bil oddan te en glas, dasiravno je med člani našega kluba ducat državljanov. Naša naselbina spada torej med tiste redke kraje, ki je v številu socialističnih glasov nazadovala. Vzrok je v tem, da nismo poskrbeli za nominiranje svojih lokalnih kandidatov in vršili zanje živahno kampanjo. Letos smo torej storili na volilnem polju napako, katerih ne bomo smeli ponavljati.

V vseh javnih uradih, v legislaturah itd. bi morali sedeti naši ljudje in delati za koristi vsega ljudstva. Da to dosežemo, je treba, da se ravno tako lotimo dela na volilnem polju, kakor kapitalistični elementi. Od delavstva samega je odvisno, kolika časa bo še vladala kapitalistična klika. Kadar postane zavedno, kadar se otrese lesenih in kovinastih svetnikov in raznih podob, kadar preneha verovati v pravljice o raju na drugem svetu, tedaj se bo pričelo zanimati za svoj položaj ter ga preotrivala v luči razuma. Sedaj še ni sposobno tega. Naša dolžnost je, da ga

privajamo na prava pota, da ga privedemo v vrste, v katere spada med socialistični proletarijat. — Jakob Kotar.

IZ WEST VIRGINIJE.

Prišla je starka zima ter pokrila pokrajino z belo odejo. Z njo imajo vsaj otroci veselje, saj ga imajo v poznejših letih, če izhajajo iz delavskih starišev, tako malo.

Pripravil sem se k pisanju, zunaj pa piha burja kot da nam hoče odnesti naše hribe. Škode ne bi bilo posebno.

Proti organizaciji United Mine Workers so tukajšnje kompanije v neizprosnoem boju. Ne vem, kako se bo kaj mogla držati v tem kraju. Izgleda, da nam jo bodo gospodje premogovniški in jeklarski magnatje raztrgali kakor volk ovco. In delavstvo le premnogokrat igra vlogo ovce in raditega izgublja igro. Pred par meseci so nam odbili kakih deset centov od tone premoga. Sedaj je neka družba zopet pričela peli pesem, ako hočete delati vsaki dan, vam bomo znižali plačo še 6c od tone nakopanega premoga, potem bomo obračevali skozi vso zimo do pomladi in še naprej — seveda toliko časa, da ne bo nič plače pa mnogo trpljenja.

Toda ne gre jim tako lahko kakor so mislili; ljudstvo se jim je postavilo po robu ter noče delati pod pogoji, kakor jih stavi družba. Pri prvem utrganju plače so nam rekli naši voditelji, da je najboljšje, da gremo delati, kar smo storili. Morda so jim namazali žepe. Toda utrgovanje plač napravi delavce nepotrpežljive. Premogarjem se ga zdi že dovolj in se nadaljnjim znižanjem plač upirajo.

Boj delavstva ne bi bil težak, če bi bile naše vrste trdnje organizirane strokovno in politično. S političnimi silami rušijo kapitalisti strokovne organizacije in s političnimi silami se bojujejo proti delavstvu, kadar je na stavki. Nauk, da je politična organizacija delavstvu potrebna. Borba proti kapitalizmu se mora voditi s orožji, ki so nam na razpologa, in eno takih orožij je politična organizacija razredno zavednega delavstva.

Delavski tisk je najboljšje sredstvo za vzgajanje razredne zavesti. Za slovensko delavstvo vrši to delo Proletarec. S čitanjem Proletarca si razširite politično znanje, poučite se o socializmu, spoznate intrige kapitalistične politike, razvidite napake, ki se jih dela v delavskem gibanju. Proletarec je resnično vzgojevalni organ, in ako bi ga slovensko delavstvo bolj čitali, bi se lahko ponašali da je naše delavstvo eno najinteligentnejših in najzavednejših v Zedinjenih državah. Agitirajte za Proletarca!

Stavkarjem v južni Coloradi: Nadaljujte z vašim bojem, ki je pravičen da bolj ne more biti. Premogarska in jeklarska družba ni razun v tej državi nikjer tako kruta kakor v južni Coloradi. Tam vlada prava srednjeveška tiranija in treba bo boja, težkega, dolgega boja, da se strmoglavijo Rockefellerjevo cesarstvo v Coloradu.

Skebon v južni Coloradi: Ali se ne zavedate vaše Judeževske službe? Ali ne veste, da trpi delavstvo poraze radi vas, Judežev? Ali vas ni sram stopiti pred oči delavcem premogarjem, ki so vaši tovariši pri delu in ki bijejo boj tudi za vas, vi pa ste se udinjali kompaniji? Ali se ne sramujete naziva "skeb"? Opustite to sramotno delo. Ne delajte sramote slovenskemu narodu. Ne oneščajte svojim imen, imen vaših roditeljev. V tolikih letih vašega bivanja v tej deželi bi se morali naučiti, kaj je prav in kaj ni.

Če ne bi bilo skebov, bi bile stavke dobljene. Judeži med delavstvom so največji sovražniki delavstva.

Zavednim delavcem želim vesel božič; če ne bo ta, bo prihodnji, če ne prihodnji, naslednji. Enkrat pride tudi za delavstvo vesel božič.

Še enkrat pozivam *Bačane* in *Knežane*: Pustite skebarijo! — *Bečan*.

KAJ, ČE BI SE VSI BALI?

GIRARD, O. — Slovencem v Girardu je gotovo znano, da obstoji tu slov. socialistični klub št. 222, JSZ. Njegov napredek ni tak, da bi se mogli z njim posebno ponašati. Kaj je vzrok, ne vem; mnogo seveda brezbriznost pri delavstvu, nekoliko pa tudi brezposelnost. Ljudje se vsaj izgovarjajo nanjo, kadar jih silimo, naj se nam pridružijo. Ali če bodo taki izgovori vedno prevladovali, tedaj nam ni upati, da bi se razmere kedaj spremenile nam v prid.

Poznam rojake, ki mislijo, da so takoj zapisani pri delodajalcu, ako postanejo organizirani socialisti. "Jaz bi pristopil, pa bi potem izgubil delo," je njihov izgovor. Res je, da v gotovih krajih kompijski agentje špijonirajo med delavci in si zaznamujejo tiste, ki so posebno aktivni. Ene kompanije v tem oziru strože nastopaje kot druge, nobena pa seveda ni naklonjena socialističnemu gibanju, pač pa ga vse po svojih močeh zatirajo. Tedaj kaj bi bilo, če bi se vsi delavci bali? Ne imeli bi nobene socialistične organizacije, ne svoje stranke in sploh ničesar, kar ne bi ugajalo kompanijam. Kdo pa bi se potem boril za izboljšanje našega položaja? Naša dolžnost je, da pristopamo k socialistični stranki potom JSZ. in da čitamo in podpiramo socialistični tisk.

Kar se tiče oblike Proletarca, je meni vseeno, kakšno formo mu daste; glavno je, da se priobčuje v njemu le dobro gradivo, in temu je list namenjen. Ni pa treba priobčevati v njem kakih neumnosti, kakor je bil v zadnji izdaji Telebanov dopis. Kaj misli dotičnik, da naročniki Proletarca čitajo take dopise? Po mojem mnenju jih ne zanimajo take reči. Uredništvu priporočam, da pošlje take dopise tam, kamor spadajo, dotičnika pa prosim, naj piše kaj boljšega, kar mislim da je tudi zmožen.

V nadi, da se članstvo našega kluba v doglednem času vsaj podeseteri, želim vsem srečno Novo leto. —
John Yerar.

NA NASLOV DETROITČANOV.

DETROIT, MICH. — Kakor druga leta, tako priredi naš soc. klub št. 114, J. S. Z., tudi letos na Silvestrov večer zabavo z izbranim sporedom, ki bo vsakega zadovoljil. Za plesateljine bo ples; tistim, ki ljubijo drugo zabavo, bo tudi ustrezno; vsakega nekaj. Po vsakdanjih težavah tega leta bomo na tem zabavnem sestanku pričakovali Novo leto 1922, ki nam ne bo prineslo nič drugega kakor sedanje, in tako bo šlo vse dotlej, dokler ne bo delavstvo izvojevalo srečnejše novo leto.

Na tej zabavi nastopi slovenski mešan pevski zbor "Svoboda", veja socialističnega kluba št. 114. Ta zbor je zadnje čase zopet postal bolj aktiven. K temu so pripomogle naše žene in dekleta.

Našemu občinstvu priporočam, naj poseti to priredbo v obitem številu. Kakor ste se neprisiljeno zabavali na naših dosedanjih priredbah na Silvestrovec, tako se boste tudi dne 31. decembra. Natančnejši program bo razviden iz letakov.

Na svijedenje dne 31. decembra zvečer v Victoria Hall na 1432 Ferry Ave., E. — T. P.

ŠE NEKOLIKO ODGOVORA.

CHICAGO, ILL.—*Taktika.* "Zmerni socialisti (in Proletarec) uče, da pridemo v socializem, kadar bo ljudstvo zrelo za socializem in parlamentarnim potom. Kapitalistični diktatorji se temu smejejo in to taktiko tudi podpirajo, ker vedo, da se to še ne bo tako hitro zgodilo." Tako piše v zadnji številki sodr. J. Hočevar iz Pueblo, Colo. Uredništvo je sicer na dopis odgovorilo, toda menim, da ni preveč, če pridenem še jaz nekaj k temu. V teh časih ni pojasnjevanja o taktiki namreč nikdar preveč.

Gornja dva stavka sta, kakor izgleda, jedro vse kritike napram "zmernim" socialistom. Oglejmo si jih po vrsti.

Nevem sicer, katere socialiste smatra sodr. Hočevar za "zmerne" in katere za "nezmerne". Splošna definicija zmernih bi bila na podlagi tega kar vidimo in slišimo tole: — Socialisti, ki verjamejo v minimalni program, ki delajo zanj v občini, mestu, okraju in deželi in osvajajo politične moč delavstva za končno odpravo kapitalističnega sistema. Splošna definicija ne-

zmernih ali takozvanih samorevolucionarnih bi bila: — Socialisti, ki ne verjamejo toliko v osvajanje politične moči v krajih, ki smo jih navedli gori, ampak samo pridigujejo revolucijo. Tu so torej obe definiciji. K tem definicijam je treba še dodati, da stojita obe struji na stališču, da se mora delavstvo organizirati tudi na industrialnem polju, in taktike, ki jih obe struji zavzemati kot politična roka delavskega razreda, se na tem polju regulirati v soglasju teh stališč. Nobenega socializma pa ni — ki bi se mogel prištevati Marksovemu socializmu — da bi omejeval svoje gibanje le na parlamentarne polje. Parlamentarna akcija je le eno sredstvo — res je pa, da se smatra to sredstvo, dokler ima kapitalizem politično moč, kot glavno sredstvo za doseg končnega socialističnega cilja. Sodr. Hočevar pravi, da se kapitalisti smejejo temu sredstvu in ga podpirajo, ker vedo, da se s to taktiko še ne bo tako hitro izvršil preobrat. Te trditve so nam čisto nove. Mi vemo, da podpirajo kapitalisti demokratično in republikansko stranko — morda kakšno drugo po sredi — ali da bi kapitalistična stranka podpirala socialistično stranko, je dovtip, ki ne zasluži resnega uvaževanja. Če bi jo, bi bila gotovo že zdavnaj na krmilu. Take reči pripovedujejo slepomišniki a la Radnička Borba v Clevelandu, glasilo S. L. P., ki ekzistira že 40 let, je skrajno samorevolucionarna in čista do kosti, pa vzlje temu ne šteje več kot 3000 članov — in ameriški kapitalisti se ji morda res smejejo; kako ne, saj se ji smejejo celo delavci. Toda kar se kapitalističnega smejanja napram delavskim pol. ali gospodarskim organizacijam tiče, so to smejanje lahko razpodeli na vse strani enako. Ali kakorkoli se morda kapitalisti politični akciji delavcev, ki se izraža v socialističnemu gibanju prve definicije smejejo, je kar gotovo, da se nad akcijo takozvanih ultraradikalcev mnogo bolj smejejo. Vzroki za to smejanje niso majhni.

Da je treba ignorirati politično akcijo, so nam pravili že razni anarhisti pred davnim. To misel so pobrali od njih ob ruski revoluciji razni komunisti, ki jo pa niso dolgo držali. Kajti politična moč je tako realna stvar, da jo ni mogoče ignorirati. To občuti delavstvo, kadar je na štrajku in kadar pride v navskrižje s privatnim lastništvom sploh. Poglejmo danes v Kansas, v W. Va., v Chicago itd. Kdo pomaga kapitalistom zlomiti štrajk? Ali ne politična moč? Res je sicer, da je dalo to moč kapitalistom delavstvo, ali to ni razlog za odpravljanje politike, temveč, da jo delavski razred osvoji! Ko se bo delavstvo enkrat zavedalo svoje sile in glasovalo za svoje kandidate, se kapitalisti ne bodo več smejali. Ampak to je daleč — pravi sodr. Hočevar. Lej ga, daleč je, on bi pa rad to pot še podaljšal, namesto skrčil. O, je že res, on hoče priti do cilja, kakor so prišli do cilja kranjski kmetje, ki tudi niso bili zmožni čitati in pisati, ergo, po instinktih. Socialisti bi se morali torej ravnati po instinktih, in ne po znanju in previdnosti. Well, instinkt kranjskih kmetov, ko so se uprli tlaki, je popolnoma odgovarjal tedanji dobi, med tem ko mora "instinkt" sedanjih tlačanov odgovarjati tej dobi — dobi organizirane človeške družbe, kakršna je. Instinkt tedanjih kranjskih kmetov se je razvil v višji instinkt, ki ni več tak, kakor je bil takrat, vzlje temu, da je na dnu še vedno nekdanji instinkt. Temu instinktu pravimo danes razredna zavest, ki mora prihajati vedoma ne le iz želodca, ampak tudi iz glave. Vzroki revolucij so bili in bodo še dolgo časa radi materialnih zadev. Naloga socializma je, da te vrste revolucije dovrši enkrat za vselej, zato pa priporoča in zahteva, da se ta revolucija vrši ne slepo, kakor so se vršile tiste pred njo, ampak zavednejše, kajti te revolucije bodo pot vzvišenejšim revolucijam—revolucijam za popenjanje kulture navzgor, vedno dalje in dalje, dokler bo hodil po zemlji ta rod. S tem priznamo, da bodo tudi v socialistični družbi ali delni socialistični družbi še vedno revolucije, kajti scialistična družba se bo morala tako razvijati, kakor se razvija kapitalistična in druge pred njo.

Vse to pomeni poznavati zgodovino, učiti se in delati, da bodo tiste sile, ki bodo ob teh revolucijah pričujoče, delale ne samo iz želodca, ampak iz glave. To je naloga socializma. Gospodarske razmere po svetu so tisti faktor, ki delajo revolucije, naša naloga kot socialistov pa je, da te razmere proučavamo in pripravljamo mase na te dogodke s kolikor mogoče jasnim vpogledom. To delo vrši "Proletarec" in J. S. Z. — *Drskar.*

NE ZANEMARJAJTE SEJ.

LLOYDELL, PA. — Ena velikih napak delavstva je, da zanemarija seje svojih organizacij. Se večja napaka pa je, če zanemarija sodruzi seje svojih socialističnih klubov. Tudi pri nas se dobe taki. Na te apeliramo, naj se pogosteje udeležujejo seje našega kluba, ki se bodo v bodoče vršile vsako prvo nedeljo v mesecu ob 2. popoldne pri sodrugu *John Heršič-u*.

Tiste člane, ki se niso že več mesecev udeležili seje, opozarjam, naj pridejo gotovo na prihodnjo sejo in poravnajo svoje prispevke; v nasprotnem slučaju sem jih prisiljen črtati iz imenika našega članstva.

Kdor se ne udeležuje klubovih sej, s tem le dokazuje, da mu je toliko za resnično socialistično delo kakor za lanski sneg. Takim ljudem je vseeno, če klub eksistira ali ne. Zelo velika je še brezbriznost med delavstvom, potem pa si še upamo govoriti o napredku.

Tukajšnji nebeški agent ima še mnogo vpliva. Ljudje mu dajejo mesečno dolar, časte ga, podpirajo ga ob vsaki priliki, za delavske akcije pa nimajo niti centa. Kadar gre agitator okoli takih ljudi, naj kaj prispevajo za stranko, ki se zanje bori, imajo polno izgovorov. Ravno tako, kadar se jih nagovarja, naj se naroče na socialistični list. To so ljudje, ki še ne znajo ločiti dobro od slabega; misliti ne poskušajo, pa pustje njihovim bosom in dušnim pastirjem, da mislijo zanje.

Delavci, kateri ste se že otresli spon mračnjašta, pa še niste organizirani, pridružite se socialistični stranki, ki se bori za boljšo bodočnost delovnega ljudstva.

Naš socialistični klub se je pridružil pomožni izobraževalni akciji in bo prispeval dolar mesečno, po možnosti tudi več.

Za nabiranje novih naročnikov Proletarcu tukajšnje polje ni posebno ugodno. Ljudje imajo vsakojake izgovore, kot da lista ne razumejo in podobne nesmiselnosti. Ko bi hoteli misliti, bi ga gotovo razumeli. Ker nočejo, jih tepe kapitalizem in vsled nezavednega delavstva mora trpeti tudi zaveden proletarijat. — *Anton Zalar, tajnik.*

NAZNANILO.

GREENSBURG, PA. — Sporočam članstvu kluba št. 114, da se vrše seje v bodoče vsako prvo nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v prostorih Johna Severja, *Garbon, Pa.* — Zavedeni delavci, pridružite se naši organizaciji in delajte z njo za boljšo bodočnost človeštva. Naše geslo naj bo: Z združenimi močmi delavstva proti združenemu kapitalizmu do zmage! — *Tajnik.*

TELEBANOV DOPIS.

MOONSHINE CITY, KOKOKOLA. — Uredniki ste res čudni ljudje. Kakor hitro vam kaj ne ugaja, pa delate neslane opomobe ali pa grozite s košem. Če se pa vam dopis dopade, tedaj ga znate ošepšati in podaljšati za cele kolone. Ni čuda, da ste na glasu kot "škarjarji" ali "škarjevci". Dve igri sem čital v Ameriškem družinskem koledarju in v obeh nastopajo uredniki, ki rabijo škarje mesto svinčnikov in drugih pisal. V Tavčarjevi igri nosijo uredniki kar po dvoje škarij, ene v žepu in druge obešene na prsih, kakor korarji križce ali Foch medalje. Če pa se človek oglasi in pove nekoliko svojega mnenja, ki ne ugaja škarjevcem, pa lop po njemu. Tako ste vi storili z menoj v zadnji izdaji.

En čas sem spoštoval naše urednike. Mislil sem, da so res učitelji naroda, ljudje, ki veliko vedo in svoje znanje prenašajo potom svojih časopisov na druge. To je bilo pred leti, ko sem prišel čez veliko lužo v deželo boginje Svobode. Ko sem pa pričel čitati vaše priozvode, sem bil razočaran. Zmerjati — to ste znali takrat in znate danes. In pri tem ste še toliko predrzni, da si upate delati opazke ljudem, ki vaše duševno obzorje daleč prekašajo.

Kje pa so vaši duševni proizvodi? Ena knjiga, en besednjak, par prevodov, nekaj koledarjev, to je vse

kar ste bili v stanu napraviti. Imeli smo "gajžle" in "korobače", "solnčne rože", "lingviste", "fence", pečlarje raznih kalibrov, no, in nekaj pesnikov. Par jih je poizkusilo srečo s pisateljstvom. Prepisavali so iz lepih reči in napravili slabe. Dobro je bilo za naš narod! (Zakaj, vraga! vi ne napravite kaj boljšega? — Ured.)

Starokrajski dnevniki izhajajo v Ameriki v ponovnih izdajah pod drugimi imeni. Vsaka povest je bila v naših ameriških listih že po dvakrat ali trikrat objavljena. Ene povesti, ki so jih priobčevali razni naši listi, bi znali lahko čitatelji že čisto na pamet, ako bi jih hoteli vsakokrat čitati. Pravite, da ne segamo po knjigah? Cemu? Ako bi kupoval še knjige in se naročevali na starokrajške liste, potem bi morali pustiti tukajšnje slovenske časopise. Tega nočemo radi dopisovati in pa ameriških novic, ki najdejo zase vsaj nekaj kolon praznega prostora.

Jezite se češ, da vas ne zanimajo ohceti, izobraževalna društva, pečlarji in take reči? Zakaj pa ste potemtakem pustili skozi vrsto let polniti liste s takimi dopisi, pri tem pa ste slovesno zatrjevali, da bi bil že vse vrag vzel, ako ne bi bilo vašega vzgojevanja? Torej so tudi taka poročila izobraževalna in tudi moje je bilo v zadnji izdaji. (You bet! — Ured.)

V neki reviji sem čital hvalospeve našim pisateljem: kajpada, ti pisatelji spadajo v uredniško kasto. Urednik revije jim potikuje talente, katerih nimajo, ampak gre se za napolnitev prostora, pa je treba fantje pohvaliti. Malo prepišejo, malo dodajo, nekoliko se jim stvar opili, pa je za v list. Kaj pa naši ljudje vedo o literaturi in o umetnosti sploh? Čital sem nekaj povestice domačega proizvoda, pa so se mi zdele tako znane — neke sem že nekaj podobnega čital. Da, enkrat sem naletel na en tak domač umotvor, "originalen" seveda, v katerem so bili celi stavke iz neke črtice pokojnega Cankarja. Med inteligenti se take reči ne bi mogle prebaviti, za naš narod tukaj so dobre.

V Near Beer Townu je bil izvoljen rojak Maloslav Mavrica za cestnega komisarja. Dva dnevnika mu pojeta slavo, kakor da je cestni komisar prva služba za predsednikom republike. Vsega skupaj je v Near Beer Townu pet ulic, v skupni dolžini tri četrtnine milje. Po mojem mnenju je služba cestnega komisarja v taki vasi neznačajna reč. Meni pa ste zamerili, ko sem poročal, da sta dva naša-rojaka postala policaja v Moonshine Cityju.

Še na nekaj vas bom opozoril v tem dopisu. Silno naglašate dan za dnem vašo svobodomiselnost. Vedno povdarjate, da je materi cerkvi odbila med našimi rojaki zadnja ura. To ni res. Vsaka naša cerkvena občina v Kokokoli bo izkazovala koncem leta več dohodkov, kot pa vse vaše kolekte za pomožne in kulturne akcije. Cerkve so ob nedeljah napolniene, dolarji padajo v peharčke, da je veselje, gospodje pridigajo da so vsi potni, vi pa govorite o svobodomiselnosti, katere nikjer ni. Zdi se mi, da spadate k "zmešanomiselcem", kajti vaše misli so včasih tako zmešane, da sami sebe ne spoznate. (Zabavljajš fant, zabavljajš! Sam glej, če se ti prigodi kaj hudega. — Ured.)

Prihodnjič, če bom bolje razpoložen, bom pisal o napredku v naši naselbini, katerega je čimdalje več, kajti sedaj je vinska sezona.

Kozma Teleban.

Naprednim podpornim društvom v uvaževanje.

Društva, ki so dobila od Jugoslovanske socialistične zveze apel za pristop "Pomožni izobraževalni akciji J. S. Z.", pa se z enim ali drugih vzrokov ne morejo odzvati tej akciji, so tem potom prošenja, naj blagovolijo poročati tajništvu J. S. Z. vzroke, zakaj se niso mogla odzvati tej akciji. To je potrebno, da more tajništvo J. S. Z. na podlagi teh podatkov sestaviti statistiko, iz katere bi bile razvidne zapreke, ki obstojajo. Faktorji, ki igrajo vlogo pri teh zaprekah so lahko zelo različni, in če jih tajništvo J. S. Z. ne pozna, si ne more ustvariti prave sodbe o temeljnih vzrokih uspešnosti ali neuspešnosti te akcije.

Kakršnikoli so torej že vzroki za odklonitev te akcije, naj bo določeno društvo tako prijazno in jih naznači tajništvu J. S. Z.

Društva, ki so se do danes priglasila tej akciji, do-
be "Deklaracijo" po seji eksekutive J. S. Z., ki se vrši
dne 23. decembra t. l.

Se enkrat: prosimo uvažujte to.

Tajništvo J. S. Z.

Iz upravnništva.

Kot smo že omenili, je bilo na potu večje število
raznih knjig iz starega kraja; te knjige smo zadnji
teden prejeli. Prečitajte pazno cenik na zadnji strani
in si nabavite knjig za vašo knjižnico, katero bi mor-
al imeti vsak inteligenčen delavec, ako mu sredstva
količkaj dopuščajo.

Ker je nam koledarjev, vezanih v platno, zmanj-
kalo, smo jih dali vezati nadaljnjih 500 iztisov; kdor
ga želi, ga sedaj lahko dobi. Koledar je vezan v lične
trde platnice, ene najboljših izmed dosedanjih vezb
v platno. Priporočite naš koledar tistim, ki ga še niso
naročili. Na več vprašanj odgovorjamo v listu, da po-
šiljamo koledar tudi v stari kraj. Cene so iste kot za
Ameriko. Vsakdo, ki nam pošlje naročilo za pošiljan-
je koledarja v Jugoslavijo ali Julijsko Benečijo, naj
napiše natančen naslov tistega, kateremu naj se ko-
ledar pošlje.

Pred kratkim smo poslali tirjatve naročnikom.
Kdor naročnine še ni obnovil, naj to stari čimpreje.
Ako jo kdo ne misli več obnoviti, naj nam sporoči,
kajti lista ne moremo pošiljati zastoj. Upamo, da bo
takih, ki ne bi obnovili naročnine, malo.

Po novem letu bomo pričeli priobčevati "Dvo-
boj", daljša povest, ki jo je spisal znameniti ruski pi-
satelj Anton Čehov. Iz rusčine jo je prevel na slo-
venščino za Proletarca Jože Vidmar. Naši čitatelji bo-
do s tem imeli priliko čitati povest, katera še ni bila
priobčena v slovenščini.

Vsled pomanjanja časa, kajti sedaj smo zelo za-
posleni z razpošiljanjem Američkega družinskega
koledarja in knjig, nismo mogli v tej koloni objaviti
izčrpnega raznih pisem naših agitatorjev in somišljeni-
kov.

Potrdila za prejete svote bomo razposlali, kakor
hitro nam bo dopuščal čas.

Kdor še ni prejel naročenih trdo vezanih kole-
darjev, jih bo prejel ta ali pa prve dneve drugega
tedna. Upamo pa, da bo pošta lahko dostavile vse za
voje že ta teden.

Naznanjamo, da so Anton Ocepek, Charles Boitz
in J. Kokelj, ki potujejo po Pennsylvaniji, opravičeni
pobirati naročnino za Proletarca. Vsakemu izmed teh
lahko izročite naročnino, ako ni v vaši naselbini lo-
kalnega zastopnika.

Apeliramo na naše naročnike, naj se eden ali
drugi v naselbinah, kjer še ni stalnih zastopnikov,
priglasijo za stalnega agitatorja, ki bo skrbel za raz-
širjevanje lista. Ob enem pričakujemo od vseh naših
sodrugov, da bodo agitirali za svoje glasilo kakor so
dosedaj in še bolj kakor dosedaj. Proletarec se mora
razširiti v vsako slovensko naselbino. Iz njega moramo
napraviti list, ki bo v ponos zavednemu jugoslovans-
skemu delavstvu. To bo omogočeno, ako se bo krog
naročnikov nepretrgano širil.

Agitatorji na delu.

Število naročnin, ki so jih poslali agitatorji za razširjanje Proletarca:	
Charles Botiz, Penna.	4
Jac. Kunstelj, Gilbert, Minn.	1
John Teran, Ely, Minn.	1
J. Kotar, Aliquippa, Pa.	1
Joe Radelj, Racine, Wis.	4
Fr. Štempihar, Virden, Ill.	4
J. R. Sprohar, Pursglove, W. Va.	3
Lawrence Gorjup, Cleveland, O.	14
Joe Mandl, Onnalinda, Pa.	4
J. Krebel, Cleveland, O.	1
Fr. Mack, Cleveland, O.	1
A. Zornik, Herminie, Pa.	1
F. Z., Chicago, Ill.	1
Fr. Čemažar, Columbus, Kans.	2
Fr. Benchina, Pullman, Ill.	2

Kdor sili pod peto gospodarjev, ne sme pričako-
vati spoštovanj.

Listu v podporo.

ELY, MINN.: Društvo "Prvi mainik" št. 268, SNPJ	\$ 3.00
BRIDGEPORT, O.: John Vovko	1.00
CORAPOLIS, PA.: John Chuk25
DILIONVALE, O.: John Oblak, \$1.10; Fr. Oblak, 50c; Frank Sivka 25c; Skupaj	1.85
CHICAGO, ILL.: M. Nemanič25
RACINE, WIS.: Joe Sušnik, 25c; Ant. Ra- delj, 50c; Joe Strainc, 25c; Tom. Prelovšek, 25c; Joe Kostanjevec, 25c; Bob Malnarich, 25c; Stefan Godrič, 25c; John Kaplan, 50c; Skupaj	3.75
VIRDEN, ILL.: Soc. klub, št. 50, \$5.00; Frank Ileršič 50c; Frank Štempihar, 50c; Skupaj	6.00
ONNLINDA, PA.: Louis Snel, 25c; John Deležan, 25c; Joseph Snel, 25c; Frank Miko- lich, 25c; Jacob Debevec, 25c; Joseph Iskra, 25c; Joseph Francetič, 25c; John Šestan, 20c; Joseph Pettelein 5c0 Skupaj	2.45
GLEASON, WIS.: Louis Drobnič50
CLEVELAND, O.: Društvo "Lunder-Ada- mič" št. 20, SSPZ.	5.0
CLEVELAND, O.: John Galich50
BERTHA, PA.: Fr. Stefanich50
MOON RUN, PA.: Nabrano na seji Dr. "Do- bri bratje" št. 88, SNPJ. Pošilja: M. Jerala	10.10
PARK HILL, PA. Antonija Krasna, 50c; 50c; Adolph Krasna, 50c; Louis Krasna, 50c; Miss Anie Praček, 50c; Stefan Zabric, 50c; An- ton Umkar, 25c; Jacob Gabrenja, 25c; Skupaj	3.00
DIXON, ILL.: Mike Keber	10.00
COLUMBUS, KANS.: John Gregorčič,25
WAUKEGAN, ILL.: J. Špacapan, 50c; John Heraner, 50c; Skupaj	1.00
CLEVELAND, O.: Louis Samsa25
LOWBER, PA.: John Celin50
CHICAGO, ILL.: John Steržinar	1.00
Skupaj	\$ 51.15
Prejšnji izkaz	311.45
Skupaj	\$362.60

Ruski pomožni fond J. S. Z.

XIII. Izkaz.

Seyerville, Ill.: Nabiralca Ge. Verčič i Peter Ka-
lan: po \$1: P. Kalan, G. Verčič, B. Chilera, M. Kata-
linich, Ch. Hicks, P. Bichan, A. Badstebner, F. Sanoj,
A. Gruenalla, J. Negush; po 50c: A. Gruenalla, A. Bad-
stebner, L. Kisse, J. Preles, S. Bichan, T. Roches, A.
Verbich, Benkoff, M. Vencel, P. Batista, J. Spudich,
J. Fudrich G. Rye, Julija Markači, M. Gaga; po 25c:
S. Kozak, J. Kobranich, S. Mloje, N. RFicke, W. Scho-
lich, Lile Duis, F. Sebloka, J. Mikeloš, L. Jovansky, A.
Badstebner, J. Staiger, M. Olenik in G. Banuch; T.
Rrose 40c; T. Gaber 15c in A. Gruenalla ter L. Stajdo-
har po 10c. — \$22.85.

Girard, Kans.: B. Mezori in J. Okoren po 50c. —
\$1.00.

Los Angeles, Calif.: J. Lipovšek — 50c.

Herminie No. 2, Pa.: Po \$1: J. Božič, L. Flere, A.
Majdič, A. Bacer, F. Kaminski; po 50c: S. Suharski,
S. Oskoš, F. Flisek, M. Podnebšek, J. Pirsh, A. Ue-
man, J. Fegich, F. Jeltnikar, A. Zurika, M. Misovich,
S. Kralj M. Vijuk, J. Pival, F. Strojjan, S. Vrski, F.
Cvelbar, J. Trstenjak, A. Florjančič, J. Derda, J. Oblin-
ski, F. Nemeč, J. Mohar, M. Vaca; po 25c: C. Lukič, F.
Bohanovich, J. Jaklič, F. Poravne, J. Lovše, J. Maren,
V. Dreshar, M. Skrabič, J. Urana, K. Bush, S. Kohman,
L. Payer, F. Jereb, J. Dlesh, A. Vidic, J. Skarja G. An-
zurž J. Moleka, Horinek in G. Vrhovec; A. Udovec
15c; M. Sukanovich 10c — \$21.75.

Clinton, Ind.: Društvo Skala št. 50 SNPJ. — \$5.00.

Caropolis, Pa.: Društvo "Čoln na Jadranskem
morju," št. 36 SNPJ. — \$5.00.

Springfield, Ill.: F. Gorše \$1.00.

Skupaj v tem izkazu \$ 57.10
V izkazu od 10. decembra 3,080.31

Skupaj do 17. decembra \$3,137.41

Tajništvo J. S. Z.

Slov. delavska

podporna zveza

Ustanovljena dne 26.
avgusta 1908.Inkorporirana 22. aprila
1909 v državi Penn.Združena s Slovensko Narodno Podporno
Jednoto.

CHICAGO, ILL.

GLAVNI URADNIKI:

Predsednik: IVAN PROSTOR, 15809 Waterloo Rd., Cle-
veland, Ohio.Podpredsednik: JOSIP ZORKO, R. F. D. 2, Box 113,
West Newton, Pa.Glavni tajnik: BLAS NOVAK, 2657 S. Lawndale Ave.,
Chicago, Ill.1. Pom. taj.: FRANK PAVLOČIČ, 634 Main St., John-
stown, Pa.2. Pom. taj.: ANDREJ VIDRICH, R. F. D. 7, Box 4,
Johnstown, Pa.Blagajnik: JOSIP ZELE, 5602 St. Clair Ave., Cleveland,
Ohio.Pom. Blagajnik: ANTON HOČEVAR, R. F. D. 2, Box 27,
Bridgeport, Ohio.

NADZORNI ODBOR:

Predsednik nadzor. odbora: IGNATZ PODVAZNIK, 5315
Butler St., Pittsburgh, Pa.1. nadzornik: SOPHIA BIRK, 955 Addison Rd., Cleve-
land, Ohio.2. nadzornik: IVAN GROŠELJ, 885 137th St., Cleveland,
Ohio.

POROTNI ODBOR:

Predsednik porot. odbora: MARTIN OBERŽAN, Box 135,
West Mineral, Kans.

1. porotnik: FRANC TEROPČIČ, R. 1, Bonanza, Ark.

2. porotnik: JOSIP GOLOB, 1916 S. 14th St., Spring-
field, Ill.

VRHOVNI ZDRAVNIK:

Dr. JOSIP V. GRAHEK, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa.
Glavni urad: 2657—59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

URADNO GLASILO: PROLETAREC.

3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

PROSVETA.

2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Iz gl. urada S. D. P. Z., združena s S. N. P. J.

Na vsa društva S. D. P. Z. apeliram, da pošljejo
mesečno meseca decembra 1921 pravočasno v smi-
slu pravil — to je, da je prejeta v glavnem uradu naj-
kasneje do zadnjega dne v mesecu.Z dne 1. januarjem 1922 preneha biti Proletarec
glasilo zveze. Za vsa zvezina društva in članstvo je od
dne 1. januarja 1922 uradno glasilo le "Prosveta."Vsi društveni tajniki, ki želijo še nadalje preje-
mati "Proletarca," se morajo nanj naročiti.

Blas Novak, tajnik.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114, JSZ., se
vrše vsako prvo in tretjo soboto v mesecu v klubovih
prostorih na 1432 Ferry Ave. E. — Na dnevnem redu
so vedno "važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte
se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje pri-
jatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji
pridobivamo novih članov. — Organizator.

Ameriški Družinski Koledar 1922.

Ako hočete dobro knjigo, naročite

Stane

VEZAN V PLATNO, \$1.

MEHKO VEZAN, 75c.

Naročite ta koledar svojem v Jugoslaviji in Julijski
Beneciji. Naročila izvršujemo mi. Cena ista kot za
Ameriko.

NAROČAJTE DRUŽINSKO REVIZJO

"KRES"

V zalogi imamo 1., 2. in 3—4. številko "Kresa". Vse
skupaj stanejo 55c. Za manjša naročila koledarjev,
knjig in revije Kres lahko pošljete poštne znamke.Sprejemamo tudi naročino za Kres, ki stane \$1.00
na leto, toda upravištvo Proletarca ne sprejme odgo-
vornosti za neredno dostavljanje lista. Lahko se pripeti,
da se kaka številka Kresa na potu iz starega kraja izgubi,
za kar ni odgovorna ne uprava Kresa, niti uprava Pro-
letarca, ki je odposlala naročnino.Vsak mesec bomo sprejemali po večje število izvo-
dov Kresa. Prihodnja bo CANKARJEVA IZDAJA, ka-
tere bomo dobili več sto iztisov v razprodajo.Ker je Kres delavska revija, v rokah sodrugov, za-
služi, da jo podpira tudi slovensko delavstvo v Ameriki.
Vsakdo, ki jo naroči, bo ž njo zadovoljen.Iz Ljubljane smo prejeli zopet večje število raznih
knjig, ki so označene na zadnji strani in tem listu. Naro-
čajte knjige od nas. Malenkostni eventualni dobicek od
prodaje knjig se porabi v podporo našemu tisku.

NASLOV:

PROLETAREC

3639 W. 26th St.

CHICAGO, ILL.

Ali že imate Trinerjev stenski koledar za leto 1922?

Trinerjev stenski Koledar nikdar ne prevari svojih prijateljev. Vsako leto to izbrano delo umetnikov prekaša delo prejšnjega leta. Naš novi Koledar za 1922 je bil zamišljen po znameniti Walt Witmanovi pesmi: "Pioneers, o Pioneers!" Povelečujoča srednja slika napredka je obdana z devetimi manjšimi slikami, ki nas potegnejo vdomišljiji nazaj v minula stoletja (1530, Copernicus, pionirja moderne astronomije; 1632; Comenius, pionirja ljudskih šol; 1799, Volta, pionirja električne znanosti, etc.) Istotako nam predstavlja tudi neznano bodočnost zamišljeno in označeno po razodetju najnovejših pionirjev, kot Roentgen (Xrays) ali Mme. Curie (radium.)

Ali že imate ta krasni stenski Koledar? Pošljite nam 10c za pokritje poštnih stroškov na naslov: Joseph Triner Co., 1333 So. Ashland ave., Chicago, Ill. Zatem pa pogledjte v vašo omarico ako imate v njej še kaj Trinerjevega grenkega vina, kajti to je najboljša želodčna tonika in najboljša garancija vašega zdravlja za bližajoče se praznike. Ako bo vaš želodec v redu, tedaj boste tudi Vi veseli obhajali božične praznike.

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27, JSZ., se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne in vsako četrto nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodruga je, da redno prihaja k sejam. — Tiste, ki simpatizirajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri soc. stranki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako pomagajo pri delu za osvoboditev proletarijata. Prva naloga delavca je, da postane razredno zaveden. Pri tem pa vpoštevajmo geslo: "V organizaciji je moč." —

Če moreš količkaj čitati angleščino, naroči angleške knjige, ki jih ima v zalogi Proletarec.

INTERNATIONAL DAIRY CO.

1908-12 So. Ashland Ave., Chicago, Ill.

Tel. Canal 2183

MEDNARODNA MLEKARNA

Trgovina z mlekom, maslom itd., na malo in veliko. Sporočite nam telefonično in mi vam bomo dovažali mleko na dom.

Za čistobo in sanitarnost jamčimo.

Šest tehtnih razlogov, zakaj bi morali kupovati

PRI

ALBERT LURIE & CO.,

1810-1820 Blue Island Ave., Chicago, Ill.

1. Naša je največja department trgovina v Zedinjenih državah. Velika izbira vsakovrstnega blaga.

3. Z nakupi dajemo A. Lurie Co. nakupovadne znamke (trading Stamps), ki pomenijo nadaljne prihranke za odjemalce.

2. Mi dostavljamo blago na dom v vse kraje v Chicagu in predmestjih.

4. Pri nakupovanju v naši trgovini se lahko poslužujete svojega jezika.

5. Oglašujemo dnevno v velikih čeških in drugih listih. S čitanjem teh listov čitate tudi naše oglase, v katerih so oznanjene posebne ponudbe za vsaki dan.

6. Primerjajoč naše oglase z oglasi department-trgovin v glavnem delu mesta boste lahko iznašli, da dobite v naši trgovini potrebsčine ceneje kakor pa v trgovinah v doljnem delu mesta.

Za boleznj in bolečine

PAIN-EXPELLER

Tvorniška znamka reg. v pat. ur. Zdr. dr.

Prijatelj v Potrebi

Naročite!

Ali je religija prenehala funkcionirati?	\$.30
Svetovna vojna in odgovornost socializma80
Katoliška cerkev in socializem....	.30
Skupaj	\$1.40
Ako naročite vse tri ob enem samo \$1.00 za vse tri.	

Ako si želite nabaviti knjige socialne, povestne ali kake druge vsebine, jih naročite od Proletarca. Eventualni dobiček od prodaje knjig se porabi za pokrivanje stroškov pri listu.

Severova zdravila vzdržujejo zdravje y družinah.

Kašelj in prehlad.

V tem letnem času vlada kašelj in prehlad pri odraslih in pri otrocih. Če se zanemari, se razvije iz nje- ga komplikacije, ki se lahko nevarne. Izognite se zlim posledicam prehlada z vzetjem Severa's Cold and Grip Tablets (Severjevih Tabletov zoper prehlad in gripo). Cena 30 centov.—Hitro odpomoč proti kašlju dobite, če vzamete

Severa's Cough Balsam

(Severjev Balzam zoper kašelj). Pomirjuje razdraženost, omehu izločevanje, ustavi kašelj, povzroča laglje dihanje in pomaga prirodi povrniti normalne stanje. Večje staklenice 50 centov, manje 25c. Pri lekarjih.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

"THE MILWAUKEE LEADER"

Največji Ameriški socialistični dne- vnik.

Naročnina; \$6.00 za celo leto, \$3.00 za pol leta in \$1.50 za tri mesece.

Naslov: 532 Chestnut Street, MILWAUKEE, WIS.

Slovenecm priporočamo
v posecanje

KAVARNO MERKUR

3551 W. — 26th St.

(v bližini urada SNPJ., S.
R. Z. in Proletarca.)

Dobra kuhinja : : : : :
: : : : : Dobra postrežba.

KARL GLASER, imeitelj.

John Plhak & Co.

1151-1153 W. 18th Street

Chicago,
Illinois.

Modna trgo-
vina. Velika
zaloga moš-
kih, ženskih
oblek, izde-
lanih po
na jmoder-
nejšem kro-
ju. Cene
nizke.

CARL STROVER

LAWYER

and

COUNSELLOR

133 W. Washington Street.
CHICAGO, ILLINOIS.

Telefon: Main 3989.

Naročajte najboljši in najbolj raz-
širjen socialistični dnevnik v Ameriki
"THE NEW YORK CALL"
112 Fourth Avenue,
NEW YORK, N. Y.

Naročnino za dnevne in nedeljske
izdaje \$12 za celo leto; \$7 za pol leta;
\$4 za tri mesece; \$1.50 za en mesec;
samo nedeljske izdaje \$3 na leto.
Samo dnevne izdaje \$9 ra leto; pol
leta \$5; en mesec \$1.25.

Kadar...

Kadar mislite na potovanje v
stari kraj;

kadar želite poslati svojim sta-
rekrajskim sorodnikom, prijate-
ljem ali znancem denar,

ali kadar imate kak drug posel
s starim krajem,

obrnite se na tvrdko

ZAKRAJSEK & CESAREK
70-9th AVE.

NEW YORK, N. Y.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

324 BROAD STREET

Tel. 1475

JOHNSTOWN, PA.

FARME

V PINETOWN, NORTH CAROLINA

ZA POJASNILA PIŠITE:

A. H. SKUBIC & CO., PINETOWN,
N. Carolina.